

1747

**LAPSUSAJAN SUOTUISTEN KEHITYSTEKIJÖIDEN YH-
TEYS HYVÄÄN SOSIAALISEEN TOIMINTAKYKYYN AI-
KUISIÄSSÄ**

Hille Hölsä

Psykologian pro gradu

Kesä 1999

TIIVISTELMÄ

Lapsuusajan suotuisten kehitystekijöiden yhteys hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisiässä

Tekijä: Hille Hölsä

Ohjaajat: Akatemiaprofessori Lea Pulkkinen ja tutkijakoulutettava Katja Kokko

Psykologian pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos

Kevät 1999

47 sivua

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää lapsuusajan suotuisten kehitystekijöiden kasautumista ja niiden yhteyksiä sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisiässä. Suotuisat kehitystekijät lapsena käsittivät myönteiset persoonallisuuspiirteet (konstruktiiivisuus ja mukautuvuus), koulumenestyksen ja -motivaation sekä suotuisan kasvuympäristön (kasvatus, sosioekonominen asema ja vanhempien kontrolloitu alkoholinkäyttö). Sosiaalista toimintakykyä aikuisena kuvasti taloudellinen tilanne, työuran vakaus, kontrolloitu alkoholinkäyttö, sosialisatio, sosiaalinen tuki, itsetunto, tyytyväisyys elämään ja psyykinen hyvinvointi. Tutkimus oli osa keskisuomalaista Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimusta, jossa on seurattu samojen henkilöiden sosiaalista kehitystä 8-vuotiaasta lähtien. Tämän tutkimuksen otos koostui 131 naisesta ja 130 miehestä, joista tietoja oli kerätty 8-, 14-, 27- ja 36-vuotiaana opettaja-arvioinneilla, haastatteluilla, persoonallisuustesteillä ja kyselylomakkeilla. Klusterianalyysin perusteella sekä lapsen suotuisten kehitystekijöiden että aikuisen suotuisia kehitystuloksia ilmentävän sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden havaittiin kasautuvan. Rakenneyhtälömallin tulokset osoittivat, että miehillä useat erityyppiset suotuisat kehitystekijät yhdessä ennustivat hyvää sosiaalista toimintakykyä aikuisena. Naisilla hyvää sosiaalista toimintakykyä aikuisena ennakoivat vain suotuisa kasvuympäristö, joka sisälsi kasvatuksen ja vanhempien kontrolloidun alkoholinkäytön lisäksi koulumenestyksen 14-vuotiaana.

Avainsanat: suotuisa kehitys, suotuisat kehitystekijät, sosiaalinen toimintakyky, klusterit, rakenneyhtälömalli

ABSTRACT

The aim of this study was to investigate first, whether factors promoting successful development in childhood accumulate, and second, whether they are associated with good social functioning in adulthood. Factors promoting successful development in childhood consisted of favorable personality characteristics (constructiveness and compliance), school success and motivation, and a favorable upbringing environment (parenting, socioeconomic status and controlled parental drinking). Good social functioning included economic situation, a stable career line, controlled drinking, socialization, social support, self-esteem, satisfaction with life and psychological well-being. The study was a part of the Jyväskylä Longitudinal Study of Personality and Social Development in which the same participants have been followed up since the age 8. The sample of this study consisted of 131 women and 130 men of whom the data were collected at ages 8, 14, 27, and 36 using teacher ratings, interviews, and personality inventories. Cluster analysis indicated that both the factors promoting successful development in childhood and the successful outcomes in adulthood operationalized as good social functioning, tended to accumulate. The results of the structural equation modelling indicated that different types of factors promoting successful development in childhood predicted good social functioning in adulthood in men. In women good social functioning in adulthood was predicted only by the favorable upbringing environment which included parenting, controlled parental drinking and school success.

Key words: successful development, factors promoting successful development, good social functioning, clusters, structural equation model

JOHDANTO

Riskittömistä kehityslähtökohdista tulevien yksilöiden suotuisaa kehitystä on tutkittu vasta vähän. Sen sijaan myönteisiä kehityskulkuja on tarkasteltu riskeille altistuneiden mutta kuitenkin suotuisasti selviytyneiden yksilöiden osalta, jolloin suojaavien tekijöiden merkitys kehityksessä on korostunut (Elder, 1986; Rutter & Quinton, 1984; Rutter, Quinton & Hill, 1990; Werner & Smith, 1982, 1992). Ongelmakeskeisyys tutkimuksessa on heijastunut myös suotuisan kehityksen määrittelyyn: se on käsitteellistetty ongelmista selviytymisenä tai niiden puuttumisena (esim. Werner & Smith, 1992). Riskien tai ongelmien puuttuminen suotuisan kehityksen kriteerinä on kuitenkin liian kapea-alainen, sillä riskittömyys sinänsä ei välttämättä takaa ongelmatonta tai suotuisaa kehitystä. Toisaalta hyvä selviytyminen ei edellytä riskittömyyttä (Rönkä, 1994). Kehitysteorioiden näkökulmasta suotuisa kehitys määritelläänkin kehitystehtävien (Havighurst, 1948) tai kehityksellisten kriisien (Erikson, 1963) myönteisenä ratkaisuna. Suotuisan kehityksen määrittely on kontekstisidonnaista ja yhteydessä kyseisen kulttuurin arvoihin ja normeihin.

Suotuisa kehitys näyttäisi olevan läheisessä yhteydessä sopeutumiseen (adjustment), jonka Block (1971) jakaa sosiaaliseen ja psykologiseen sopeutumiseen. Ensiksi mainittu ilmentää yhteiskunnan normien mukaista käyttäytymistä, jälkimmäisessä puolestaan korostuvat yksilön sisäiset resurssit erilaisten elämäntilanteiden kohtaamisessa. Sopeutumisnäkökulmasta suotuisa kehitys nähdään tasapainoiluna yksilön sisäisten resurssien ja sosiaalisen sekä fyysisen ympäristön tekijöiden välillä (Wertheim, 1978; Magnusson, 1988), ja suotuisat kehitystulokset sopeutumisena yhteiskuntaan (Pulkkinen, painossa, a).

Yksilön ominaisuuksien ja ympäristöresurssien optimaalinen hyödyntäminen suotuisten kehitystulosten saavuttamiseksi yhdistyvät Baltesin (1987, 1997) esittämässä SOC-teoriassa (Selection Optimization Compensation) suotuisasta kehityksestä ja erityisesti suotuisasta ikääntymisestä. Teorian mukaan yksilönkehityksessä sopeutumuutoksia tapahtuu kolmen alaproessin, valintojen teon (selection), ponnistelujen optimoinnin (optimization) ja menetysten korvaamisen (compensation), keskinäisen järjestäytymisen ja vuorottelun avulla. Tavoitteita asettaessaan yksilöt joutuvat valitsemaan, mille elämä-alueelle suuntaavat voimiaan. Optimointiprosessissa yksilöt pyrkivät hyödyntämään

sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja selviytyäkseen suotuisasti valitsemillaan elämänalueilla. Korvaaviin toimintoihin, kuten tavoitteiden muuttamiseen turvaututaan, jos asetettujen tavoitteiden saavuttaminen estyy. Prosessien yhteistoiminta on aina suunnattu suotuisan kehityksen saavuttamiseksi (Marsiske, Lang, Baltes & Baltes, 1995), ja suotuisa kehitys määritellään "saavutusten maksimointina ja menetysten minimointina" (Baltes, Lindenberger & Staudinger, 1998, 1054).

Suotuisaa kehitystä ei voida kuitenkaan tarkastella pelkkänä sopeutumisenä yhteiskuntaan ja normien mukaisena käyttäytymisenä. Normatiivisten kehitystehtävien suotuisa ratkaiseminen ei aina johda subjektiivisesti koettuun menestymiseen. Oleellista on täten yksilön kokemus kehityksestään. Pulkkinen (painossa, a) mukaan eräs suotuisan kehityksen kriteeri onkin se, että yksilö voi nähdä elämänsä merkityksellisenä kokonaisuutena. Suotuisan kehityksen subjektiiviseksi mittariksi on esitetty esimerkiksi psykologista hyvinvointia (Ryff & Keyes, 1995), ja sen osa-alueista erityisesti tyytyväisyyttä elämään (Pulkinen & Rönkä, 1994).

Sosiaalisten ongelmien kasautumisen taustalta on löydettävissä yksilöllisiä, lähiyhteisöllisiä sekä yhteiskuntaan liittyviä tekijöitä ja vuorovaikutusprosesseja (Rönkä, 1994). Vastaavasti suotuisa kehitys ilmenee monimuotoisena, ja siksi esimerkiksi yksilön suotuisan urakehityksen ymmärtämiseksi on huomioitava muut sosiaaliset polut (social trajectories) hänen elämässään ja välittömässä ympäristössään sekä hänen psykologinen toimintakykynsä (Pulkinen, painossa, a). On siis perusteltua etsiä suotuisia kehitystekijöitä sekä yksilön ominaisuuksista että ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista. Tietyt persoonallisuusominaisuudet ovat yhteydessä subjektiiviseen hyvinvointiin (DeNeve & Cooper, 1998) ja ennustavat menestyksestä kehityshaasteista selviytymistä (Baltes ym., 1998). Tällaisia hyvinvointiin ja sopeutumiseen yhteydessä olevia persoonallisuuden ominaisuuksia ovat esimerkiksi tunnollisuus (Friedman, Tucker, Tomlinson-Keasey, Schwartz, Wingard & Crique, 1993; Werner & Smith, 1982), itseohjautuvuus ja itseluottamus (Block, 1971; Werner & Smith, 1982), oman elämän hallinnantunne (Nurmi, Salmela-Aro, Anttonen & Kinnunen, 1992; Rutter & Quinton, 1984), konstruktivisuus (Pulkinen, 1994a, 1995), suunnitelmallinen kompetenssi (Clausen, 1991), egon kypsyys (Helson & Wink, 1987) sekä egon joustavuus (Klohnen, 1996; Klohnen, Vandewater & Young, 1996). Tutkimustulosten vertailua hankaloittavat kuitenkin erilaiset persoonalli-

suuden ominaisuuksien määrittely- ja mittaustavat sekä käsitteiden osittainen päällekkäisyys.

Suotuisten persoonallisuustekijöiden yhteyksistä myönteisiin kehitystuloksiin on saatu tutkimustukea esimerkiksi Pulkkinen (1994a, 1995) tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn mallin (liite 1) neljästä käyttäytymistyyppistä vahvaa tunteiden säätelyä ilmentävien konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden osalta. Konstruktiivisuuden on todettu ennakoivan vastuunottoa koulutyöstä, ihmissuhteista ja ajankäytöstä murrosiässä (Pulkkinen, 1989) sekä koulutuksen pituutta ja vakaata työuraa 27-vuotiaana (Pulkkinen, painossa, b). Varhainen konstruktiivisuus ja sosiaalinen aktiivisuus ennustivat korkeaa urasuuntautuneisuutta 36-vuotiaana naisilla, kun taas miehillä sitä ennakoi konstruktiivisuuden ohella myös passiivisempi käyttäytyminen eli mukautuvuus (Pulkkinen, Ohranen & Tolvanen, 1999). Naisilla varhainen konstruktiivisuus ennusti myös aviollista tyytyväisyyttä (Pulkkinen, painossa, b). Sitä vastoin lapsuuden konstruktiivisuudella havaittiin negatiivinen yhteys alkoholiongelmiin, rikollisuuteen ja taloudellisiin vaikeuksiin aikuisuudessa. Pulkkinen toteaaakin, että myönteisillä persoonallisuuden ominaisuuksilla ja elinolosuhteilla on taipumus kasautua.

Lapsuuden ja nuoruuden ympäristön suotuisista kehitystekijöistä lapsuuden perhe ja koulukokemukset ovat osoittautuneet merkitseviksi aikuisiän sopeutuvuuden ennustajiksi. Vanhempien vaikutus lapsen kehitykseen välittyy kasvatuksen kautta, joka Pulkkinen (1994b) mukaan voidaan ymmärtää laajasti vanhempien tarkoituksellisesti ja huomaamattaan lapselleen välittäminä, lapsen kehitystä suuntaavina vaikutteina. Kasvatusta voidaan hahmottaa esimerkiksi aikuis- vs. lapsikeskeisyytenä, joista jälkimmäisessä vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsen toiminnoista, ohjaavat ja neuvovat lasta sekä kuuntelevat lapsen mielipiteitä, mutta myös asettavat lapselle perustellusti rajoja (Pulkkinen, 1982). Aikuiskeskeinen kasvatusta sen sijaan määräytyy aikuisen toiveiden ja senhetkisten mielialojen mukaan lapsen tarpeiden huomioimisen sijaan. Lapsikeskeisen vanhemmuuden on havaittu johtavan myönteisiin kehitystuloksiin aikuisuudessa kuten vakaaseen työuraan ja hyvään itsetuntoon, sekä tukevan sopeutuneiden yksilöiden kehitystä (Männikkö & Pulkkinen, painossa). Lapsen hyvät suhteet vanhempiin ehkäisevät ongelmakäyttäytymistä erityisesti pojilla (Magnusson, 1988) ja ennustavat sosiaalisen tuen hakemista aikuisenakin (Graves, Wang, Mead, Johnson & Klag, 1998). Vanhempien tuki ja koulumenestys

nuoruudessa kummallakin sukupuolella sekä tytöillä lisäksi perheen sosiaalinen asema ovat yhteydessä myönteiseen elämänorientaatioon aikuisena (Pulkkinen & Rönkä, 1994). Hyvä koulumenestys 14-vuotiaana ja perheen korkea sosioekonominen asema ennustivat korkeaa urasuuntautuneisuutta aikuisena kummallakin sukupuolella (Pulkkinen, ym., 1999).

Järjestelmällistä tutkimusta suotuisten kehitystekijöiden kasautumisesta ja yhteydestä myönteisiin kehitystuloksiin samanaikaisesti useilla eri elämänalueilla ei ole tehty. Sopeutumis- ja selviytymisongelmien tutkimuksessakin on vasta äskettäin kiinnitetty huomiota kasautuviin riski-indekseihin, vaikka yksittäisten kehityksen riskitekijöiden yhteyksiä aikuisiän sopeutumisongelmiin on jo pitkään tutkittu (Rönkä, 1996). Riskitekijöiksi määritellään ne ulkoiset olosuhteet tai yksilön ominaisuudet, jotka lisäävät negatiivisten kehitystulosten todennäköisyyttä (Jessor, Van Den Bos, Vanderryn, Costa & Turbin, 1995; Rönkä & Pulkkinen, 1998; Werner & Smith, 1992). Lapsuuden riskitekijöillä ja myöhemmillä ongelmilla on taipumus kasautua samoille henkilöille (Jessor, Donovan & Costa, 1991; Rönkä & Pulkkinen, 1995; Stattin & Magnusson, 1996). Kasautuvat riskitekijät rajoittavat toimintamahdollisuuksia, mikä lisää sosiaalisen toimintakyvyn ongelmia uusilla elämänalueilla (Rönkä & Pulkkinen, 1998).

Sukupuolieroista riskikehityksessä ja sosiaalisen toimintakyvyn ongelmien kasautumisessa on saatu tutkimuksissa viitteitä (esim. Rönkä & Pulkkinen, 1998). Stressitilanteissa naiset kokevat todennäköisemmin psykologista ahdinkoa, kun miehillä puolestaan ilmenee ongelmakäyttäytymistä (esim. Pulkkinen, 1996). Sekä riskitekijöiden että sosiaalisen toimintakyvyn ongelmien kasautuminen on yleisempää miehillä kuin naisilla (Rönkä, Kinnunen & Pulkkinen, painossa, a) ja ongelmien kasautumisen prosessit ovat erilaiset eri sukupuolilla (Rönkä, Kinnunen & Pulkkinen, painossa, b). Ongelmien kasautumisen sisäinen väylä ilmentää riskeille altistumisen myötä lisääntyntä sisäistä haavoittuvuutta vaikeuksille ja ulkoinen väylä huonojen ympäristöjen jatkuvuutta ja ketjuuntumista moniongelmaisten yksilöiden elämässä (Maughan & Champion, 1990). Käyttäytymisen haavoittuvuus puolestaan viittaa yksilön taipumukseen ongelmakäyttäytymiselle stressitilanteissa ja sen kielteisiin vaikutuksiin (Rönkä ym., painossa, b). Sosiaalisen toimintakyvyn ongelmien (huono taloudellinen tilanne, huonot sosiaaliset suhteet, alkoholiongelmat ja rikollisuus) kasautumisen on todettu välittyvän ulkoisen väylän (työuran epävakaus)

kautta molemmilla sukupuolilla (Rönkä ym., painossa, b). Sukupuolieroina ongelmien kasautumisessa ilmeni sisäisen väylän (epäonnistumisen tunne) korostuminen naisilla ja käyttäytymisväylän (alttius ongelmakäyttäytymiselle) miehillä (Rönkä ym., painossa, b). Lisäksi miehillä lapsuuden ja nuoruuden riskitekijät ennustivat suoraan sosiaalisen toimintakyvyn ongelmien kasautumista aikuisena (Rönkä ym., painossa, b). Ongelmat alkoivat naisilla kasautua myöhemmin ja ongelmien jatkuvuus elämänvaiheesta toiseen oli vähäisempää miehiin verrattuna (Rönkä, 1999).

Kehitysriskien vaikutusta tasapainottavien, kompensoivien tai vähentävien suojatekijöiden ketjuuntumiselle on myös saatu tutkimustukea (Elder, 1986; Quinton & Rutter, 1984; Rutter, Quinton & Hill, 1990; Werner & Smith, 1992). Suojatekijöitä ei pidä yksinkertaistaa riskien myönteiseksi vastaavuudeksi, koska kehitystä suojaavat prosessit eroavat riskiprosesseista merkittäväällä tavalla (Rutter, 1994). Riskeiksi tiettyinä kehityksellisenä ajankohtana muodostuvilla stresseillä ja vaikeuksilla voi olla suojaavia vaikutuksia myöhemmissä kehitysvaiheissa (Maughan & Champion, 1990). Lisäksi suojatekijät voivat muuntaa riskiprosesseja ja siksi niiden vaikutus näyttäisikin muodostuvan kaikkein tärkeimmäksi riskeille altistuneille yksilöille (Rutter & Rutter, 1993).

Tässä tutkimuksessa etenin kehityksen suojatekijöistä suotuisiin kehitystekijöihin, joilla tarkoitan alunperin myönteisiä, riskittömiä kehityslähtökohtia. Suotuisiksi kehitystekijöiksi valitsin sosiaaliselle kehitykselle tärkeitä tekijöistä (esim. Werner & Smith, 1992) (1) suotuisat persoonallisuuden ominaisuudet 8-vuotiaana (konstruktivisuus ja mukautuvuus ilmentäen vahvaa tunteiden hallintaa ja sosiaalisesti sopeutuvaa käyttäytymistä (Pulkkinen, 1994a, 1995)), (2) koulumenestyksen ja -motivaation 14-vuotiaana sekä (3) kasvuympäristön lapsuudessa (kasvatus, perheen sosioekonominen asema ja vanhempien kontrolloitu alkoholinkäyttö). Kehitystuloksia aikuisena kuvaavan sosiaalisen toimintakyvyn määrittelin Rongän (1994) sosiaalisen selviytymisen kriteerein, joita ovat ikäsidonnaisten kehitystehtävien käsittely (esim. Havighurst, 1948; Erikson, 1963), sopeutuminen yhteiskunnan normeihin ja yksilön subjektiivinen näkökulma. Hyvä sosiaalinen toimintakyky 36-vuotiaana sisälsi täten hyvän taloudellisen tilanteen, kontrolloidun alkoholinkäytön, hyvän sosiaalisen tuen, vakaan työuran, hyvän sosialisointin, hyvän itsetunnon, korkean psyykkisen hyvinvoinnin ja tyytyväisyyden elämään. Hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden kasautumisella aikuisena tarkoitin tässä tutkimuksessa suotuisia kehitystuloksia samanai-

kaisesti useilla eri elämänalueilla. Lapsuuden suotuisten kehitystekijöiden kasautumisen käsitteellisin vastaavasti.

Tämän tutkimuksen päätarkoituksena oli tutkia lapsuusajan suotuisten kehitystekijöiden yhteyttä hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisiässä. Oletin, että suotuisat kehitystekijät kasautuvat lapsuusiässä, kuten riskitekijätkin (Rönkä, 1996) ja että myös hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteet kasautuvat, kuten sosiaalisen toimintakyvyn ongelmatkin (Rönkä, 1996). Samat henkilöt siis oletettavasti selviytyvät hyvin useilla eri elämänalueilla. Lisäksi oletin kehitystekijöiden ja -tulosten välillä vallitsevan yhteyden siten, että monet suotuisat kehitystekijät edistävät suotuisten kehitystulosten kasautumista. Oletin, että naisilla painottuvat sisäistä sopeutumista ilmentävät sosiaalisen toimintakyvyn piirteet (itsetunto, tyytyväisyys elämään ja psyykkinen hyvinvointi) ja miehillä ulkoista sopeutumista ilmentävät piirteet (työuran vakaus, taloudellinen tilanne ja kontrolloitu alkoholinkäyttö). Tämä oletus perustui Rönkän (1999) havainnoille siitä, että sosiaalisen toimintakyvyn ongelmien kasautumisessa naisilla korostuu sisäinen ja miehillä ulkoinen väylä.

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimushenkilöt

Tutkimus oli osa akatemiaprofessori Lea Pulkkisen johtamaa Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimusta, jossa on seurattu vuodesta 1968 lähtien samojen henkilöiden kehitystä. Alkuperäinen otos koostui 12 satunnaisesti valitusta keskisuomalaisesta kansakoulun toisesta luokasta. Pääosin vuonna 1959 syntyneistä tutkimushenkilöistä tyttöjä otoksessa oli 173 ja poikia 196, yhteensä siis 369. Tutkimuksen alkaessa lasten keskimääräinen ikä oli kahdeksan vuotta ja kolme kuukautta. Tutkimushenkilöistä on kerätty tietoa 8-, 14-, 27-, 33- ja 36-vuotiaina sekä osasta myös 20-vuotiaana. Tässä tutkimuksessa käytettiin 8-, 14-, 27- ja 36-vuotiaina kerättyjä tietoja.

Alkuperäisestä otoksesta 14-vuotiaana seurantaan tavoitettiin 167 tyttöä (97 %

alkuperäisestä otoksesta) ja 189 poikaa (96 %). Kaksikymmentäseitsemänvuotiaana tehtyyn haastatteluun osallistui 142 naista (82 %) ja 150 miestä (77 %). Vuonna 1995 viimeisimmällä tutkimuskerralla 36-vuotiaana postitse lähetetyn elämäntilannekyselyn palautti 150 naista (87 %) ja 161 miestä (83 %; kaksi miestä oli kuollut) ja haastatteluun osallistui 137 naista (79 %) ja 146 miestä (75 %). Tutkimusjoukon todettiin edustavan satunnaista alkuperäisotosta valikoitumattomasti (Sinkkonen & Pulkkinen, 1996). Lisäksi tutkimushenkilöt edustivat erittäin hyvin vuonna 1959 Suomessa syntynyttä ikäluokkaa siviilisäädyn, lasten lukumäärän, koulutustason ja työtilanteen osalta.

Tähän tutkimukseen sisällytettiin ne tutkimushenkilöt (104 naista ja 100 miestä), joista oli tieto saatavissa kaikissa tämän tutkimuksen muuttujissa. Otoskoon kasvattamiseksi mukaan otettiin lisäksi ne tutkittavat, joilta tieto puuttui vain yhdessä (18 naista ja 17 miestä) tai kahdessa (9 naista ja 13 miestä) muuttujassa. Puuttuvat tiedot korvattiin naisilla kyseisen muuttujan naisten ryhmäkeskiarvolla, ja miehillä vastaavasti miesten ryhmäkeskiarvolla. Tämän tutkimuksen otos käsitti täten kaikkiaan 131 naista ja 130 miestä.

Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelminä 36-vuotiaana käytettiin postitse lähetettyä elämäntilannekyselyä, puolistrukturoitua haastattelua ja persoonallisuustestejä. Elämäntilannekyselyn 217 kysymyksen aihealueita olivat perhesuhteet, asuminen ja toimeentulo, koulutus ja työ, vapaa-aika, alkoholinkäyttö ja tupakointi, koettu terveydentila, henkilökohtaiset näkemykset ja elämänmuutokset sekä tulevaisuus. Noin kolme tuntia kestänyt haastattelu puolestaan sisälsi kysymyksiä ja 20 itsearviointilomaketta liittyen emotionin säätelyyn, elämänrakenteeseen, omaelämäkertaan, omaan itseen, terveydentilaan, alkoholinkäyttöön, tunteiden ilmaisuun ja parisuhteeseen, perhesuhteisiin, työhön, elämänhallintaan ja tulevaisuuteen. Haastattelijoina toimivat tähän tehtävään koulutetut 14 henkilöä. 27-vuotiaille tehdyn haastattelun sisältö oli edellisen kaltainen. Tässä tutkimuksessa käytettiin tietoja 8- ja 14-vuotiaana tehdystä opettaja-arvioinneista, 27-vuotiaana tehdystä haastattelusta sekä 36-vuotiaana tehdystä haastattelusta, elämäntilannekyselystä ja kyselylomakkeista.

Muuttajat

Suotuisat kehitystekijät

Suotuisiin kehitystekijöihin sisällytin kaksi Pulkkisen (1994a, 1995) emotion ja käyttäytymisen säätelyn -mallin muuttujaa, koulumenestystä ja -motivaatiota mittaavat muuttujat sekä kolme lapsuuden kasvuympäristön muuttujaa.

8-vuotiaana

Emotion ja käyttäytymisen säätelyä mitattiin opettaja-arvioinnein 33 kysymyksellä. Opettaja arvioi oppilaita asteikolla 0 - 3 (0 = oppilaalla ei koskaan ole havaittu kyseistä käyttäytymistä, 1 = kyseinen käyttäytyminen on oppilaalla joskus havaittavissa, mutta ei tule esille johdonmukaisesti tai kovinkaan voimakkaana, 2 = kyseinen käyttäytyminen on oppilaalla selvästi havaittavissa, 3 = kyseinen käyttäytyminen on oppilaalle hyvin ilmiselvää ja ominaista). Konstruktiiisuus laskettiin keskiarvona kolmesta kysymyksestä: "Ketkä yrittävät toimia järkevästi harmillisissakin tilanteissa?", "Ketkä ajattelevat, että jos neuvottelee, niin asiat selviävät?" ja "Ketkä pitävät pienempien ja heikompien oppilaiden puolta?" (Pulkinen, 1995). Konstruktiiisuus -summamuuttujan Cronbachin alfa tytöille oli .83 ja pojille .84. Mukautuvuus muodostettiin keskiarvona kysymyksistä: "Ketkä eivät koskaan riitele toisten kanssa?", "Ketkä eivät viihdy riitelevässä joukossa, vaan lähtevät pois puuhaamaan jotakin muuta?" ja "Ketkä ovat rauhallisia ja kärsivällisiä?" (Pulkinen, 1995). Cronbachin alfa mukautuvuudelle tytöillä oli .76 ja pojilla .89.

14-vuotiaana

Koulumenestyksen arviointi perustui oppilaan kaikkien aineiden keskiarvoon. Koulumotivaatiota opettaja arvioi asteikolla 1 - 4 (1 = ei lainkaan kiinnostunut (11,5 % tutkittavista), 2 = ajoittain, joistakin aineista kiinnostunut (28,0 %), 3 = kohtalaisen kiinnostunut (44,5 %), 4 = hyvin kiinnostunut (15,9 %)).

27-vuotiaana

Kasvatus-muuttuja heijasteli lapsikeskeistä kasvatusta ja se perustui tutkittavien 27-vuotiaana haastattelussa esittämään retrospektiiviseen arvioon vanhempiensa kasvatuskäytännöistä tutkittavien lapsuudessa ja se validoitiin 14-vuotiaana kerätyllä prospektiivisellä havaintoaineistolla. Kasvatus laskettiin keskiarvona seuraavista viidestä dikotomisoidusta muuttujasta: vanhempien suhde (0 = yksinhuoltajakoti tai vanhempien riitaisa suhde, 1 = hyvä vanhempien suhde), isän käyttäytyminen (0 = ei isää tai kielteiset muistot isästä, 1 = myönteiset muistot isästä), äidin osoittama huomio tutkittavan mielipiteisiin (0 = ei äitiä tai äiti ei koskaan kiinnittänyt huomiota tutkittavan mielipiteisiin, 1 = äiti kiinnitti huomiota tutkittavan mielipiteisiin), äidin käyttäytyminen (0 = ei äitiä tai äiti ei ohjannut, 1 = äiti ohjasi ja neuvoi) ja fyysinen rankaisu (0 = fyysistä rankaisua käytettiin, 1 = fyysistä rankaisua ei käytetty) (Kokko & Pulkkinen, lähetetty julkaistavaksi).

Sosioekonominen tausta -muuttuja muodostettiin sekä tutkittavan äidin että isän ammattiaseman perusteella (Pulkkinen & Pitkänen, 1994). Sosioekonomisen taustan luokittelu perustui Rauhalan (1966) statusluokitukseen asteikolla 1 - 5 (1 = matalin (12,5 % tutkittavista), 2 = toiseksi matalin (22,8 %), 3 = keskimäinen (23,4 %), 4 = toiseksi korkein (24,8 %), 5 = korkein (16,5 %)).

Vanhempien kontrolloitu alkoholinkäyttö perustui tutkimushenkilön kuvauksiin vanhempiensa alkoholinkäytön määrästä, useudesta sekä käytön ongelmista ja seurauksista. Tämä perustui tutkittavan retrospektiiviseen käsitykseen 27-vuotiaana ja se validoitiin 14- ja 20-vuotiaana kerätyllä prospektiivisellä havaintoaineistolla (Pulkkinen & Pitkänen, 1994). Perheet luokiteltiin neljään kategoriaan, jotka tässä koodattiin seuraavasti: 1 = vakava riippuvuus (13 %), 2 = kohtalainen riippuvuus (15 %), 3 = lievä riippuvuus (16 %), 4 = matala kulutus (57 % perheistä).

Sosiaalisen toimintakyvyn muuttujat 36-vuotiaana

Taloudellista tilannetta arvioitiin elämäntilannekyselyn kysymyksellä "Millaisena pidät

omaa/perustamasi perheen nykyistä taloudellista tilannetta?, jota tutkittavat arvioivat asteikolla 1 - 4 (1 = erittäin kireä rahatilanne (11,1 % tutkittavista), 2 = melko kireä rahatilanne (34,2 %), 3 = melko hyvä rahatilanne (49,2 %), 4 = erittäin hyvä rahatilanne (5,5 %)).

Sosiaalista tukea arvioitiin kahdeksalla elämäntilannekyselyn kysymyksellä, jotka koskivat läheisten ystävien määrää, tyytyväisyyttä nykyisten ystävyysuhteitten tilaan sekä lähipiiristä (ystävät, sukulaiset ja työtoverit) saatua käytännön apua ja henkistä tukea (Kokko & Pulkkinen, 1998). Kysymyksistä muodostetun summamuuttujan Cronbachin alfa naisille oli .62 ja miehille .82.

Alkoholin kontrolloitua käyttöä arvioitiin kahdella alkoholismien seulontatestillä, (L-MAST ja CAGE-kysely), kysymyksillä alkoholinkäytön seurauksista, alkoholin vuosikulutuksesta ja alkoholimyrkytysten määrästä. Alkoholinkäyttö -muuttujalle muodostettiin kolme luokkaa (Pulkkinen, Pitkänen & Tolvanen, lähetetty julkaistavaksi), jotka tässä koodattiin seuraavasti: 1 = ongelmakäyttö (17,5 %), 2 = mahdollinen ongelmakäyttö (36,0 %), 3 = ei ongelmakäyttöä (46,5 %).

Työuran vakaus perustui elämäntilannekyselyn kysymyksiin: "Miten kuvaisit työtilanettasi vuoden 1986 jälkeen?", "Mitä seuraavista elämäntapahtumista on sattunut sinun kohdallesi: opiskelun aloittaminen, opiskelun päättäminen, työelämään siirtyminen, työpaikan vaihto, työttömäksi joutuminen, palaaminen työelämään?" sekä "Kuinka monta vuotta olet ollut yhteensä ansiotyössä elämäsi aikana?" Vastauksista muodostettiin kolme luokkaa: 1 = epävakaa ura (21,7 %), 2 = vaihteleva ura (19,5 %), 3 = vakaa ura (58,8 %) (Pulkkinen ym., 1999).

Sosialisaation arviointi perustui haastatteluun liittyneeseen Karolinska Scales of Personality -kyselylomakkeeseen (Af Klinteberg, Schalling, & Magnusson, 1986, 1990), jonka 135 väittämää muodostavat 15 asteikkoa. Väitteitä arvioitiin asteikolla 1 - 4 (1 = ei sovi lainkaan, 2 = ei sovi kovin hyvin, 3 = sopii melko hyvin, 4 = sopii täsmälleen). Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin vain sosiaalista sopeutumista ja emotionaalista vakautta kuvastavaa sosialisaatio-asteikkoa (liite 2), jota mittasi 20 väittämää (esim. "Kotielämäni on aina ollut hyvin tasapainoista ja viihtyisää."). Väittämät 5, 10, 18, 24, 37, 45, 64, 72, 77, 85, 90, 98, 104, 112, 117 ja 131 koodattiin käänteisesti. Summamuuttujan Cronbachin alfa kummallekin sukupuolelle oli .86 ja sen suurempi arvo ilmensi parempaa sosialisaa-

tiota.

Itsetuntoa mitattiin haastatteluun sisältyneellä Rosenbergin (1965) Self-Esteem Scale -kyselylomakkeella (liite 3), joka muodostui 10 väitteestä (esim. "Asennoidun itseeni myönteisesti."), joita arvioitiin asteikolla 1 - 4 (1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = jonkin verran samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä). Väitteet 3, 5, 8, 9 ja 10 koodattiin käänteisesti. Rosenbergin mukaan itsetunnolla tarkoitetaan yksilön hyväksyvää tai kielteistä suhtautumista omaan itseeseen. Itsetuntoa mittaavista väitteistä muodostettiin summamuuttuja, jonka Cronbachin alfa naisille oli .75 ja miehille .79. Muuttujan suurempi arvo kuvasti parempaa itsetuntoa.

Tyytyväisyys elämään oli summamuuttuja kuudesta elämäntilannekyselyn kysymyksestä "Kuinka tyytyväinen olet parisuhteeseesi tai sen puuttumiseen/asumiseesi /toimeentuloosi /ammattiisi/työhösi/vapaa-aikasi sisältöön?", joita arvioitiin asteikolla 1-4 (1 = erittäin tyytymätön, 2 = melko tyytymätön, 3 = melko tyytyväinen, 4 = erittäin tyytyväinen) (Pulkkinen, Kokkonen, & Mäkiäho, 1998). Summamuuttujan Cronbachin alfa naisille oli .56 ja miehille .53 ja sen suurempi arvo kuvasti suurempaa tyytyväisyyttä elämään.

Psyykkistä hyvinvointia arvioitiin haastatteluun sisältyneellä Ryffin (1989) Scales of Psychological Well-Being -kyselylomakkeella (liite 4), joka koostui 18 väittämästä (esim. "Tunnen yleensä hallitsevani kulloisenkin elämäntilanteeni."). Väittämiä arvioitiin asteikolla 1 - 4 (1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = jonkin verran samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä). Väittämät 1, 4, 5, 8, 15, 16, 17 ja 18 koodattiin käänteisesti, minkä jälkeen kaikista väittämistä muodostettiin summamuuttuja, jonka Cronbachin alfa naisilla oli .68 ja miehillä .75. Muuttujan suurempi arvo ilmensi korkeampaa psyykkistä hyvinvointia.

Aineiston analysointi

Aineiston tilastolliset analyysit tehtiin SPSS for Windows 6.1 (Norusis, 1994) ja LISREL 8.14. (Jöreskog & Sörbom, 1996a,b) -ohjelmistoilla. Analyyseissä käytettiin sekä henkilöettä muuttujakeskeistä tarkastelunäkökulmaa. Normaalijakautuneisuuden parantamiseksi naisilla itsetuntomuuttujan kaksi luokkaa yhdistettiin. Muuttujat olivat vähintään järjestyksasteikollisia ja tilastollisissa analyyseissa niitä käsiteltiin jatkuvina. Muuttujien

kuvailevat tunnusluvut esitettiin keskiarvoilla ja keskihajonnoilla. Naisten ja miesten välisiä eroja suotuisissa kehitystekijöissä ja sosiaalisen toimintakyvyn muuttujissa selvitettiin kaksisuuntaisella riippumattomien otosten t-testillä.

Lapsuusajan suotuisten kehitystekijöiden kasautumista tutkittiin Wardin hierarkkisella klusterianalyysillä henkilökeskeisestä näkökulmasta, jossa tarkastelun kohteena ovat yksilö ja hänen ominaisuutensa (Magnusson & Bergman, 1990). Klusterianalyysissä pyrittiin löytämään samaan ryhmään samantyyppisiä henkilöitä euklidisen etäisyyden neliön perusteella (Norusis, 1994). Ryhmittelymuuttujina käytettiin konstruktiivisuutta, mukautuvuutta, koulumenestystä, koulumotivaatiota, kasvatusta, sosioekonomista taustaa ja vanhempien kontrolloitua alkoholinkäyttöä. Klusterianalyysiä varten ryhmittelymuuttujat standardoitiin, jotta muuttujien erilaiset skaalat eivät vaikuttaisi euklidisen etäisyyden neliöön (Norusis, 1994). Klusterointi tehtiin erikseen miehille ja naisille. Analyysissä klustereiden lukumäärää lisättiin vähitellen kahdesta kahdeksaan. Lopullinen neljän klusterin ratkaisu kummallakin sukupuolella perustui klustereiden tulkinnallisuuteen, visuaalisen dendrogrammin tarkasteluun ja ryhmien klusterointimuuttujissa saamien keskiarvojen vertailuun riippumattomien otosten t-testillä vaihtoehtoisissa ryhmittelyratkaisuissa. Klustereiden välisiä eroja testattiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA) ja parittaiset vertailut tehtiin Tukeyn testillä.

Hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden kasautumista 36-vuotiaana tutkittiin Wardin hierarkkisella klusterianalyysillä suotuisten kehitystekijöiden tavoin kummallakin sukupuolella erikseen. Klusterointimuuttujina käytettiin standardoitua taloudellista tilannetta, sosiaalista tukea, kontrolloitua alkoholinkäyttöä, työuran vakautta, sosialisatiota, itsetuntoa, tyytyväisyyttä elämään ja psyykkistä hyvinvointia. Dendrogrammitarkastelun, tulkinnallisuuden ja riippumattomien otosten t-testin keskiarvovertailujen perusteella havaittiin kummallakin sukupuolella parhaaksi neljän klusterin ratkaisu. Klustereiden välisiä eroja testattiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA) ja parittaiset vertailut tehtiin Tukeyn testillä.

Lapsuusajan suotuisten kehitystekijöiden kasautumisen yhteyttä hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden kasautumiseen aikuisiässä tutkittiin Pearsonin χ^2 -testin ja standardoitujen jäännösten avulla ristiintaulukoimalla kehitystekijäklusterit sosiaalisen toimintakyvyn klustereiden kanssa. Ristiintaulukointi suoritettiin erikseen miehille ja

naisille.

Muuttujakeskeistä lähestymistapaa sovellettiin tutkittaessa rakenneyhtälöanalyysillä lapsuusajan suotuisia kehitystekijöitä aikuisiän hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ennustajina. LISREL:n (8.14; Jöreskog & Sörbom, 1996a) avulla voidaan arvioida teoreettisesti muodostetun polkumallin sopivuutta aineistoon havaituilla muuttujilla, ja se huomioi polkumallin yhtälöiden muodostamana kokonaisuutena ja arvioi suoraan kaikki rakennekertoimet. Malliin tulevien muuttujien välisiä yhteyksiä tutkittiin PRELIS-ohjelman (PRELIS 2.14; Jöreskog & Sörbom, 1996b) tuottamien polykooristen korrelaatioiden avulla. Miesten ja naisten korrelaatiomatriisit havaittiin eri suuriksi, joten mallintaminen tehtiin kummallekin sukupuolelle erikseen. Korrelaatioiden merkitsevyydet tulkittiin yksisuuntaisina. Naisten ja miesten eri muuttujien välisten korrelaatioiden erojen merkitsevyyttä tutkittiin Fischerin muunnokseen perustuvalla ohjelmalla (ks. esim. Ranta, Rita, Kouki, 1994) ja erojen merkitsevyydet tulkittiin kaksisuuntaisina. Mallin sopivuutta aineistoon tarkasteltiin seuraavien indeksien avulla: χ^2 , GFI (goodness of fit), AGFI (adjusted goodness of fit) ja RMSEA (root mean square error of approximation). Havaitun ja oletetun populaation korrelaatiomatriisien eroa testattiin χ^2 -testillä, jonka suuret arvot vapausasteisiin verrattuna ilmentävät mallin huonoa sopivuutta aineistoon ja vapausasteita lähellä olevat arvot mallin hyvää soveltuvuutta aineistoon, jos lisäksi $p > .05$. GFI kertoo, kuinka paljon alkuperäisistä korrelaatioista on selitetty ja AGFI huomioi aineiston koon mallin sopivuutta testattaessa. GFI:n ja AGFI:n tulisi olla vähintään .90 ja approksimointivirheen, RMSEA:n $< .05$, jotta malli sopisi hyvin aineistoon.

TULOKSET

Miesten ja naisten erot suotuisissa kehitystekijöissä ja sosiaalisen toimintakyvyn muuttujissa

Taulukosta 1 ilmenee, että lapsuudessa naiset olivat olleet miehiä konstruktivisempia, mukautuvampia ja koulutyöhön motivoituneempia sekä menestyneet koulussa miehiä

paremmin. Miehet raportoivat vanhempiensa alkoholinkäytön olleen kontrolloidumpaa kuin naiset. Aikuisen sosiaalisen toimintakyvyn osalta miehet ja naiset erosivat vain alkoholinkäytössä, joka oli naisilla miehiä kontrolloidumpaa.

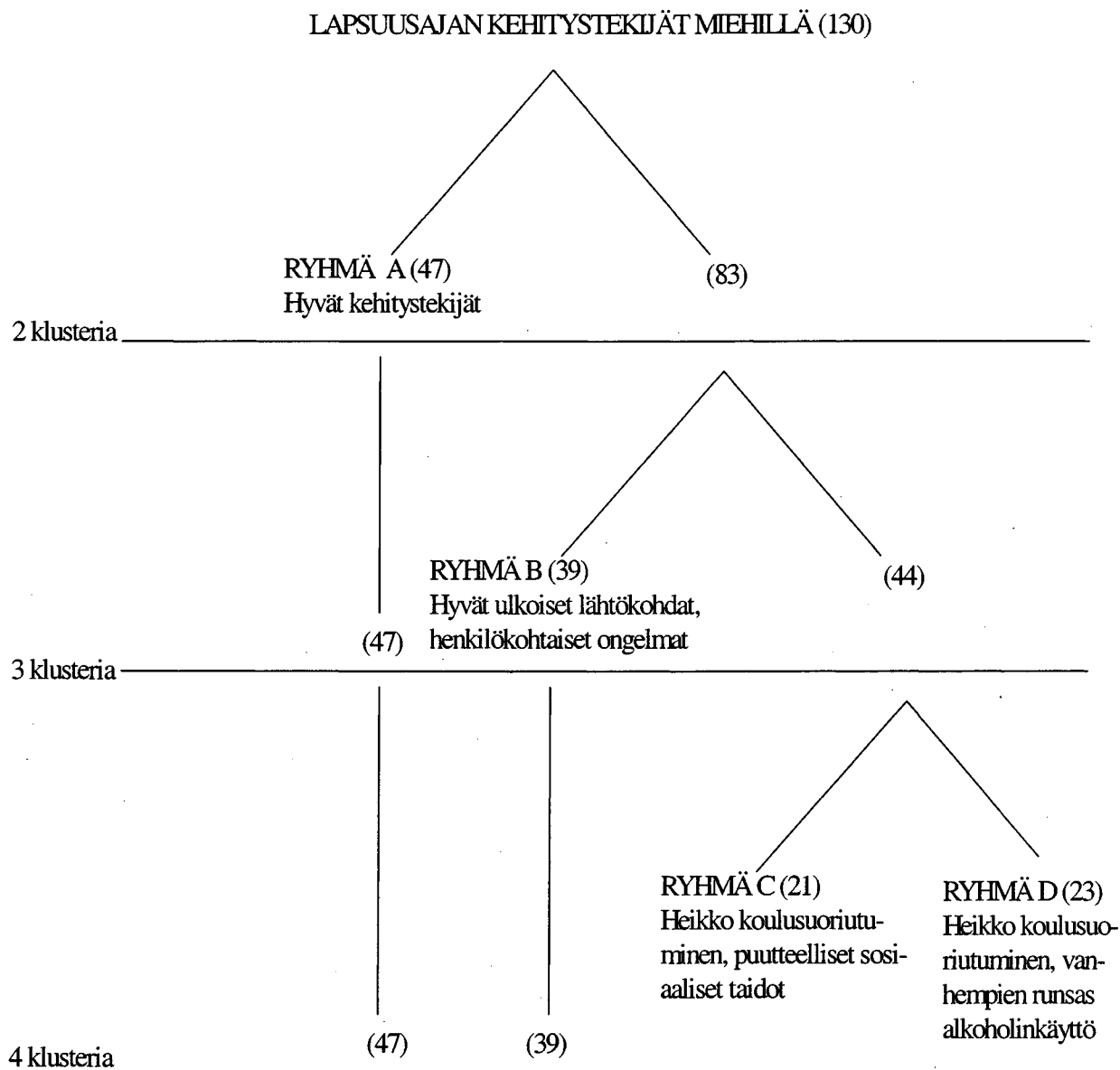
TAULUKKO 1. Sukupuolten väliset erot standardoiduissa suotuisissa kehitystekijöissä ja sosiaalisen toimintakyvyn muuttujissa.

Muuttujat	Naiset		Miehet		t	df	p
	M	SD	M	SD			
Konstruktiiivisuus (8)	0,14	1,00	-0,14	1,00	2,26	259	*
Mukautuvuus (8)	0,16	0,96	-0,16	1,02	2,67	259	**
Koulumenestys (14)	0,43	0,96	-0,43	0,84	7,68	259	***
Koulumotivaatio (14)	0,36	0,84	-0,36	1,02	6,24	248,32	***
Kasvatus (27)	-0,03	1,05	0,03	0,95	-0,48	259	n.s.
Sosioekon. tausta (27)	0,17	1,01	-0,18	1,00	0,28	259	n.s.
Vanh. kontr. alk.k. (27)	-0,15	1,06	0,15	0,91	-2,47	254,06	*
Taloudellinen tilanne (36)	-0,04	1,05	0,42	0,95	-0,67	259	n.s.
Työuran vakaus (36)	-0,01	0,92	0,01	1,08	-0,11	251,73	n.s.
Kontrolloitu alk.k. (36)	0,33	0,85	-0,33	1,04	5,62	259	***
Sosialisaatio (36)	0,09	1,00	-0,92	1,00	1,48	259	n.s.
Sosiaalinen tuki (36)	0,09	0,84	-0,09	1,13	1,40	238,05	n.s.
Itsetunto (36)	0,02	1,00	-0,20	1,04	0,32	259	n.s.
Tyytyväisyys elämään (36)	-0,06	0,95	0,06	1,06	-0,93	259	n.s.
Psyykinen hyvinv. (36)	0,10	0,93	-0,10	1,06	1,61	254,57	n.s.

Huom. *** $p < .001$; ** $p < .01$; $p < .05$; n.s.= not significant

Suotuisten kehitystekijöiden kasautuminen miehillä ja naisilla

Kahden klusterin tasolla miesten suotuisten kehitystekijöiden ryhmät erosivat toisistaan konstruktiiivisuudessa, mukautuvuudessa, koulumenestyksessä ja -motivaatiossa, kasvatuksessa ja vanhempien kontrolloidussa alkoholinkäytössä. Klusterointimuuttujissa korkeammat keskiarvot saanutta ryhmää luonnehtivat hyvät kehitystekijät. Matalammat keskiarvot saanut ryhmä ilmensi puutteellisia kehitystekijöitä ja se jakautui kolmen klusterin tasolla kahteen alaryhmään, joista toisesta erottui edelleen kaksi alaryhmää parhaaksi havaitussa neljän klusterin ratkaisussa (kuvio 1).

KUVIO 1. Kehitystekijäklustereihin jakautuminen miehillä

Miesten neljä kehitystekijäryhmää erosivat toisistaan kaikissa muissa klusterointimuutujissa paitsi kasvatuksessa (taulukko 2). Jo kahden klusterin tasolla erottuneella ryhmällä A ($n = 47$) oli kaikkia muita ryhmiä korkeampi keskiarvo konstruktivisuudessa, mukautuvuudessa ja koulumenestyksessä. Lisäksi ryhmän keskiarvot koulumotivaatiossa ja

kasvuympäristön muuttujissa olivat korkeat. Täten ryhmää A kuvasivat laaja-alaisesti hyvät kehitystekijät.

Ryhmällä B (n = 39) havaittiin hyvinä ulkoisina lähtökohtina vanhempien kontrolloitu alkoholinkäyttö ja korkea sosioekonominen tausta, mutta henkilökohtaisiin ongelmiin viittasivat positiivisten taitojen vähäisyys (alhainen konstruktivisuus ja mukautuvuus) sekä heikko koulumenestys motivaatiosta huolimatta. Ryhmää C (n = 21) kuvasi muihin ryhmiin verrattuna kaikista heikoin koulumotivaatio, matala sosioekonominen tausta ja vähäisenä mukautuvuutena ilmenevät puutteelliset sosiaaliset taidot. Ryhmää D (n = 23) luonnehti kaikkia muita ryhmiä runsaampi vanhempien alkoholinkäyttö ja ryhmiä A ja B heikompi koulusuoriutuminen.

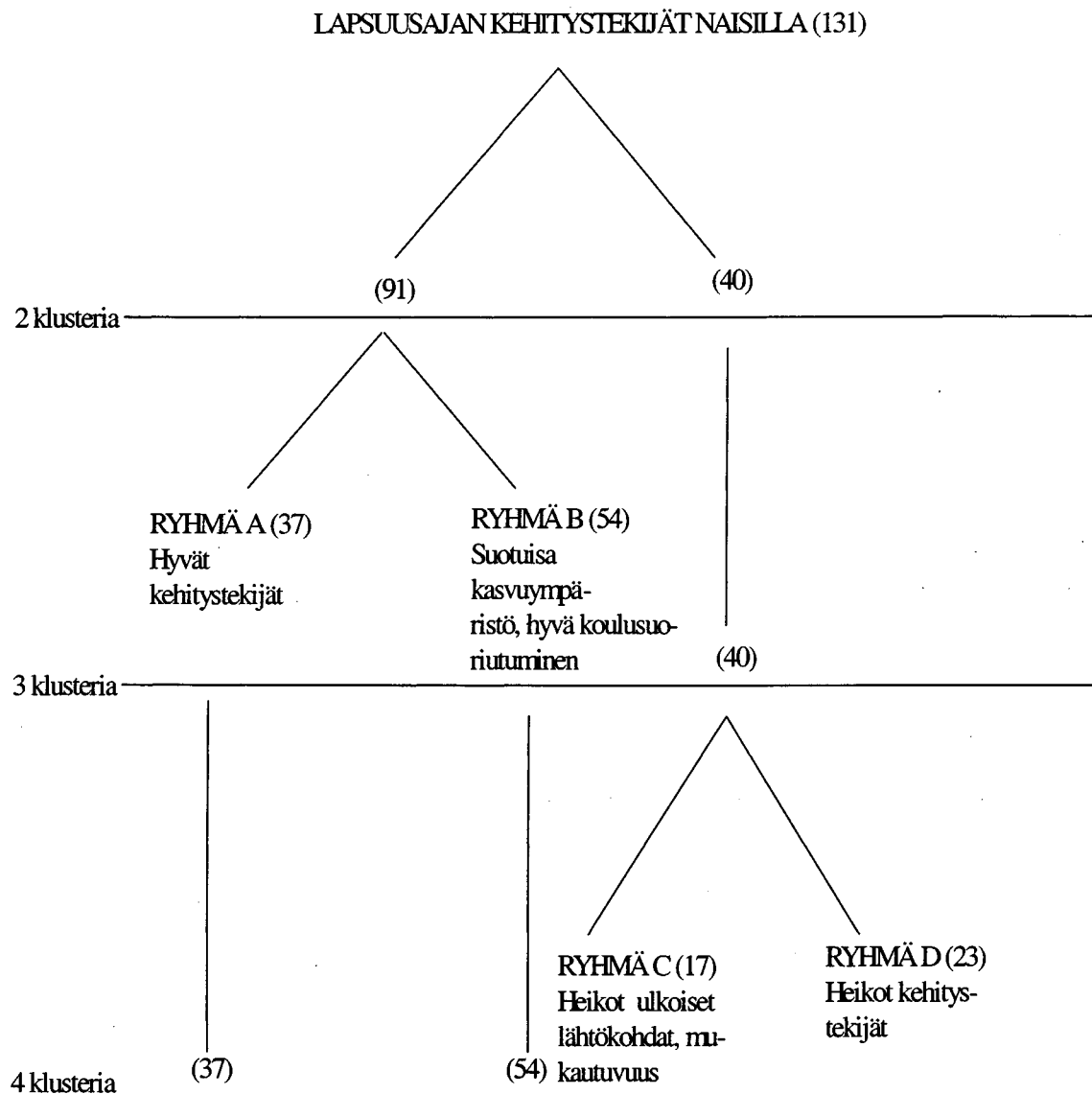
TAULUKKO 2. Miesten ryhmien keskiarvovertailut suotuisissa kehitystekijöissä

Klusterointi- muuttujat ^a	Ryhmä A (n = 47)		Ryhmä B (n = 39)		Ryhmä C (n = 21)		Ryhmä D (n = 23)		F(3, 126)	Tukey
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Konstruktivisuus	0,78	0,83	-0,87	0,54	-0,60	0,57	-0,36	0,69	46,79*	A>D,C,B; D>B
Mukautuvuus	0,77	0,63	-0,74	0,83	-0,86	0,68	-0,45	0,81	40,65***	A>D,B,C
Koulumenestys	0,13	0,81	-0,63	0,72	-1,09	0,54	-0,64	0,63	17,18***	A>B,D,C
Koulumotivaatio	0,07	0,99	0,00	0,64	-1,76	0,52	-0,59	0,78	29,91***	A,B>D>C
Kasvatus	0,32	0,90	-0,14	1,06	-0,06	0,64	-0,20	0,99	2,50 n.s	
Sosioekon. tausta	0,07	0,90	0,38	0,98	-0,60	0,71	-0,35	1,14	6,08***	B>D,C; A>C
Vanh.kontr. alk.käyttö	0,47	0,59	0,64	0,33	0,33	0,47	-1,49	0,55	105,21**	B,A,C>D

Huom. *** p < .001; * p < .05; n.s = not significant

a = klusterointimuuttujat standardoitu

Naisten suotuisten kehitystekijöiden ryhmät erosivat toisistaan kahden klusterin tasolla konstruktivisuudessa, koulumenestyksessä ja -motivaatiossa, kasvatuksessa, sosioekonomisessa taustassa ja vanhempien kontrolloidussa alkoholinkäytössä. Korkeammat keskiarvot klusterointimuuttujissa saaneesta ryhmästä muodostui kolmen klusterin tasolla kaksi alaryhmää (kuvio 2). Vastaavasti matalammat keskiarvot kahden klusterin tasolla saanut ryhmä jakautui kahteen alaryhmään parhaaksi havaitussa neljän klusterin ratkaisussa.

KUVIO 2. Lapsuusajan kehitystekijäklustereihin jakautuminen naisilla

Naisten neljä lapsuusajan kehitystekijäryhmää erosivat toisistaan kaikissa klusterointimuuttujissa (taulukko 3). Ryhmää A ($n = 37$) luonnehtivat hyvät ulkoiset lähtökohdat (lapsikeskeisin kasvatus, korkea sosioekonominen asema ja kontrolloiduin vanhempien alkoholinkäyttö) ja suotuisat persoonallisuuden ominaisuudet (konstruktiivisuus ja mukautuvuus). Täten ryhmää A kuvasivat laaja-alaiset hyvät kehitystekijät. Ryhmää B ($n = 54$) luonnehti suotuisan kasvuympäristön lisäksi hyvä koulusuoriutuminen. Heikoimmat

ulkoiset lähtökohdat havaittiin ryhmällä C (n = 17), jonka sosioekonominen tausta oli kaikkein matalin ja vanhempien alkoholinkäyttö suurinta. Kuitenkin ryhmälle C oli ominaista mukautuvuus ja kohtalainen koulusuoriutuminen. Laaja-alaisesti heikoimmat kehitystekijät havaittiin ryhmällä D (n = 23), jota kuvasivat sekä käyttäytymisen ongelmat (vähäinen konstruktiiivisuus ja mukautuvuus sekä heikoin koulusuoriutuminen) että puutteelliset ulkoiset lähtökohdat (vähäinen lapsikeskeinen kasvatusta ja vanhempien melko runsas alkoholinkäyttö).

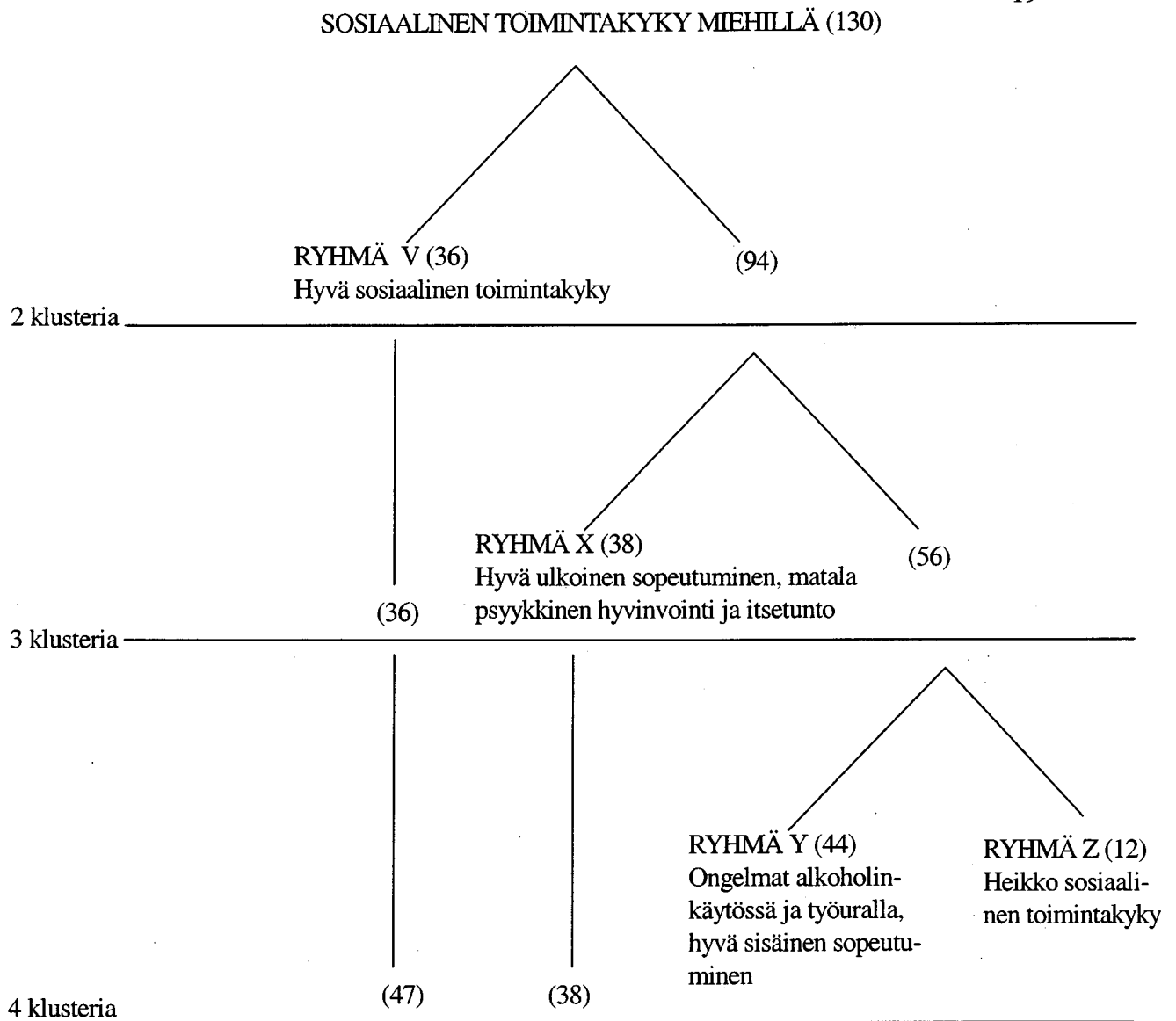
TAULUKKO 3. Naisten ryhmien keskiarvovertailut suotuisissa kehitystekijöissä

	Ryhmä A (n = 37)		Ryhmä B (n = 54)		Ryhmä C (n = 17)		Ryhmä D (n = 23)		F(3, 127)	Tukey
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Klusterointi- muuttujat ^a										
Konstruktiiivisuus	0,71	0,97	0,09	0,98	0,07	0,76	-0,62	0,67	10,43***	A>B>D
Mukautuvuus	0,97	0,83	-0,35	0,78	0,61	0,74	-0,27	0,59	26,43***	A,C>D,B
Koulumenestys	0,67	0,90	0,85	0,73	0,28	0,59	-0,84	0,65	29,05***	B>C>D; A>D
Koulumotivaatio	0,53	0,72	0,74	0,69	0,20	0,40	-0,69	0,65	26,40***	B>C>D; A>D
Kasvatus	0,72	1,11	-0,08	0,68	-0,32	1,02	-0,89	0,93	15,80***	A>B,C,D; B>D
Sosioekon. tausta	0,14	0,96	0,28	1,93	-1,11	0,61	0,05	0,97	10,40***	B,A,D>C
Vanh.kontr. alk.käyttö	0,63	0,40	-0,03	0,90	-1,67	0,60	-0,58	1,07	35,53***	A>B>D>C

Huom. *** p < .001; a = klusterointimuuttujat standardoitu

Sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden kasautuminen miehillä ja naisilla

Miesten jakautuminen sosiaalisen toimintakyvyn klustereihin on esitetty kuviossa 3. Kahden klusterin tasolla erotettiin hyvää ja puutteellista sosiaalista toimintakykyä ilmentävät ryhmät. Hyvän sosiaalisen toimintakyvyn omaavat miehet saivat puutteellisen toimintakyvyn omaavia miehiä korkeammat keskiarvot taloudellisessa tilanteessa, kontrolloidussa alkoholinkäytössä, työuran vakaudessa, sosialisatiossa, itsetunnossa, tyytyväisyydessä elämään ja psyykkisessä hyvinvoinnissa. Kolmen klusterin tasolla puutteellisen sosiaalisen toimintakyvyn omaavat miehet jakautuivat kahteen alaryhmään, joista jälkimmäisestä neljän klusterin tasolla muodostui edelleen kaksi alaryhmää.

KUVIO 3. Sosiaalisen toimintakyvyn klustereihin jakautuminen miehillä.

Miesten neljä sosiaalisen toimintakyvyn ryhmää erosivat toisistaan kaikissa klusterointimuuttujissa (taulukko 4). Jo kahden klusterin tasolla havaittu ryhmä V ($n = 36$) sai sisäistä sopeutumista ilmentävissä muuttujissa (itsetunto, tyytyväisyys elämään ja psykkinen hyvinvointi) sekä sosialisatiossa korkeimmat keskiarvot kaikkiin muihin ryhmiin verrattuna. Ryhmää V kuvasi myös hyvä ulkoinen sopeutuminen (hyvä taloudellinen tilanne, kontrolloitu alkoholinkäyttö ja vakaa työura). Täten ryhmä V edusti parhainta sosiaalista toimintakykyä. Myös ryhmällä X ($n = 38$) havaittiin hyvä ulkoinen sopeutuminen, mutta myös matala psykkinen hyvinvointi ja itsetunto. Ryhmää Y ($n = 44$) luonneh-

tivat ongelmat alkoholinkäytössä ja työuralla, mutta kuitenkin hyvä itsetunto ja psyykinen hyvinvointi sekä tyytyväisyys elämään. Täten ryhmä Y ilmensi kohtalaista sosiaalista toimintakykyä. Ryhmän Z (n = 12) taloudellinen tilanne oli huonoin, työura epävakain, sosialisatio huonoin ja tyytyväisyys elämään vähäisin. Lisäksi heillä oli alkoholinkäytön ongelmia ja matala itsetunto. Täten ryhmä Z ilmensi heikointa sosiaalista toimintakykyä.

TAULUKKO 4. Miesten ryhmien keskiarvovertailut sosiaalisen toimintakyvyn muuttujissa

Klusterointi muuttujat ^a	Ryhmä V (n = 36)		Ryhmä X (n = 38)		Ryhmä Y (n = 44)		Ryhmä Z (n = 12)		F(3, 126)	Tukey
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Taloudellinen tilanne	0,57	0,59	0,54	0,61	-0,45	0,87	-1,34	0,70	34,84***	V,X>Y>Z
Sosiaalinen tuki	-0,12	0,99	0,12	1,32	-0,47	0,80	0,75	1,44	4,70**	Z>Y
Kontrolloitu alk.käyttö	0,08	0,99	-0,02	0,90	-0,66	1,01	-1,34	0,59	10,02***	V,X>Y,Z
Työuran vakaus	0,66	0,35	0,66	0,34	-0,67	1,17	-1,54	0,49	48,13***	X,V>Y>Z
Sosialisaatio	0,57	0,78	-0,32	0,71	-0,08	0,83	-1,41	1,38	18,08***	V>Y,X>Z
Itsetunto	1,03	0,55	-0,66	0,81	-0,02	0,84	-1,13	0,56	42,79***	V>Y>X,Z
Tyytyväisyys elämään	0,83	0,77	0,13	0,81	-0,19	0,90	-1,55	0,80	26,86***	V>X,Y>Z
Psyykinen hyvinv.	0,97	0,62	-0,83	0,83	-0,19	0,88	-0,68	0,74	35,04***	V>Y,Z,X; Y>X

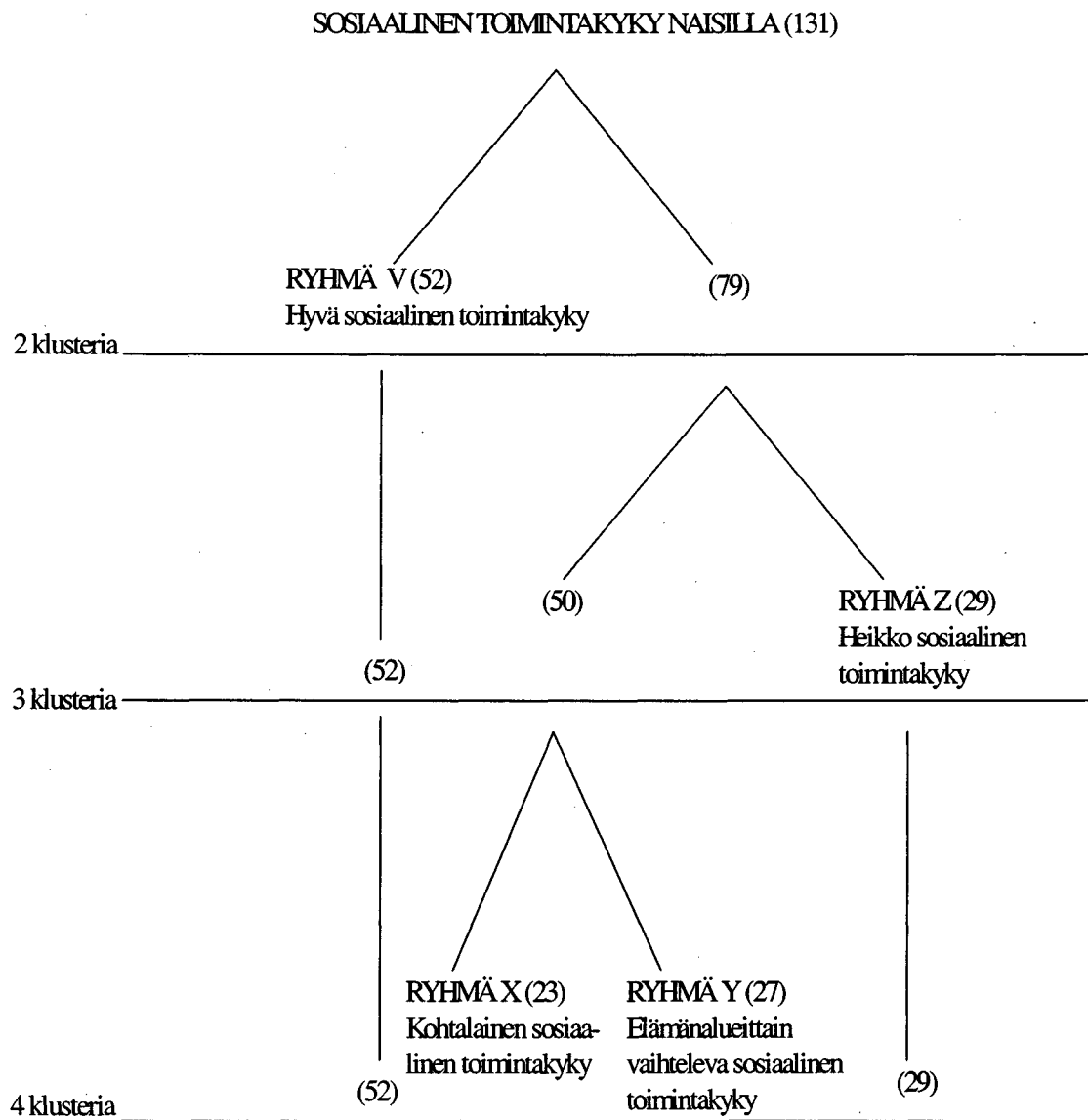
Huom. *** p < .001; ** p < .01

a = klusterointimuuttujat standardoitu

Naisilla kahden klusterin tasolla hyvää sosiaalista toimintakykyä ilmentävä ryhmä sai puutteellista sosiaalista toimintakykyä ilmentävää ryhmää korkeammat keskiarvot taloudellisessa tilanteessa, työuran vakaudessa, sosialisatiossa, itsetunnossa, tyytyväisyydessä elämään ja psyykkisessä hyvinvoinnissa. Kolmen klusterin tasolla puutteellista sosiaalista toimintakykyä ilmentävä ryhmä jakautui kahteen alaryhmään, joista toisesta edelleen neljän klusterin tasolla erotettiin kaksi alaryhmää (kuvio 4).

Naisten neljä sosiaalisen toimintakyvyn ryhmää erosivat toisistaan kaikissa klusterointimuuttujissa (taulukko 5). Jo kahden klusterin tasolla erotetun ryhmän V (n = 52) naiset olivat tyytyväisimpiä elämäänsä ja heidän työuransa oli vakain. Lisäksi ryhmän V keskiarvot sosialisatiossa, itsetunnossa, psyykkisessä hyvinvoinnissa ja taloudellisessa tilanteessa olivat korkeat. Täten ryhmä V ilmensi laaja-alaista hyvää sosiaalista toimintakykyä. Ryhmä X (n = 23) ylsi kontrolloidussa alkoholinkäytössä, sosialisatiossa, itsetunnossa ja psyykkisessä hyvinvoinnissa ryhmän V tasolle, mutta sen taloudellinen tilanne oli heikko, työura epävakaa ja tyytyväisyys elämään vähäinen. Ryhmää X luonnehti täten kohtalainen

sosiaalinen toimintakyky. Ryhmällä Y (n = 27) havaittiin hyvä taloudellinen tilanne ja korkea tyytyväisyys elämään sekä kohtalaisen kontrolloitu alkoholinkäyttö ja työuran vakaus. Kuitenkin ryhmän Y sosiaalinen tuki oli niukka ja psyykkinen hyvinvointi matala. Näin ollen ryhmää Y kuvasi elämänalueittain vaihteleva sosiaalinen toimintakyky. Ryhmä Z (n = 29) oli tyytymättömin elämäänsä ja sai myös taloudellisessa tilanteessa, kontrolloidussa alkoholinkäytössä, sosialisatiossa ja itsetunnossa matalimmat keskiarvot. Täten ryhmää Z luonnehti heikko sosiaalinen toimintakyky.

KUVIO 4. Sosiaalisen toimintakyvyn klustereihin jakautuminen naisilla

TAULUKKO 5. Naisten ryhmien keskiarvovertailut sosiaalisen toimintakyvyn muuttujissa

Klusterointi- muuttujat ^a	Ryhmä V (n = 52)		Ryhmä X (n = 23)		Ryhmä Y (n = 27)		Ryhmä Z (n = 52)		F(3, 127)	Tukey
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Taloudellinen tilanne	0,40	0,86	-0,55	0,90	0,68	0,53	-1,11	0,77	33,72***	Y,V>X,Z
Sosiaalinen tuki	0,22	0,76	0,28	0,88	-0,33	0,66	0,08	1,00	3,19*	V>Y
Kontr. alk.käyttö	0,44	0,82	0,83	0,38	0,12	0,82	-0,09	0,95	6,70***	X,V>Z; X>Y
Työuran vakaus	0,50	0,52	-0,72	0,72	-0,26	0,99	-0,11	1,07	13,68***	V>Z,Y,X; Z>X
Sosialisaatio	0,60	0,80	0,41	0,66	-0,24	0,85	-0,77	1,00	19,04***	V,X>Y,Z
Itsetunto	0,51	0,72	0,31	0,72	-0,45	0,85	-0,65	1,06	16,00***	V,X>Y,Z
Tyytyväisyys elämään	0,63	0,74	-0,50	0,70	0,04	0,49	-1,02	0,75	39,02***	V>Y>X>Z
Psyykkinen hyvinv.	0,67	0,65	0,27	0,90	-0,62	0,69	-0,38	0,92	21,66***	V,X>Z,Y

Huom. *** p < .001; * p < .05.

a = klusterointimuuttujat standardoitu

Kehitystekijöiden kasautumisen yhteydet sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden kasautumiseen

Lapsuusajan kehitystekijöiden kasautumisen yhteys sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden kasautumiseen aikuisiässä havaittiin yleisellä tasolla 2 x 2 klusterin ristiintaulukoinnissa tilastollisesti merkitseväksi ($\chi^2(1) = 4,14$, $p = 0,04$) vain miehillä. Hyvät kehitystekijät olivat yhteydessä hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn ja puutteelliset kehitystekijät vastaavasti puutteelliseen sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisena (taulukko 6). Naisilla tilastollista yhteyttä kehitystekijöiden ja sosiaalisen toimintakyvyn välillä ei ilmennyt ($\chi^2(1) = 1,25$, $p = 0,27$). Yksittäisten klustereiden tasolla 4 x 4 klusterin ristiintaulukoinnissa χ^2 -testin tulos ei ollut merkitsevä kummallakaan sukupuolella.

TAULUKKO 6. Lapsuusajan kehitystekijäklustereiden ja aikuisiän sosiaalisen toimintakyvyn klustereiden ristiintaulukointi

		Kehitystekijät			
		Miehet		Naiset	
Sosiaalinen toimintakyky		Hyvät (A, B)	Puutteelliset (C, D)	Hyvät (A, B)	Puutteelliset (C, D)
Hyvä					
(V)	N	18	18	39	13
	Odotettu N	13,0	23,0	36,1	15,9
	Jäännös	2,0	-2,0	1,1	-1,1
Puutteellinen					
(X, Y, Z)	N	29	65	52	27
	Odotettu N	34,0	60,0	54,9	24,1
	Jäännös	-2,0	2,0	-1,1	1,1

Huom. A, B, C ja D viittaavat kehitystekijäryhmiin ja V, X, Y ja Z sosiaalisen toimintakyvyn ryhmiin neljän klusterin tasolla.

Suotuisten kehitystekijöiden ja sosiaalisen toimintakyvyn muuttujien väliset korrelatiiviset yhteydet

Taulukosta 7 ilmenee, että suotuisat kehitystekijät korreloivat vahvasti keskenään. Samoin aikuisena arvioidut sosiaalisen toimintakyvyn piirteet olivat yhteydessä toisiinsa. Korrelaatioita havaittiin myös suotuisten kehitystekijöiden ja sosiaalisen toimintakyvyn muuttujien välillä.

Suotuisten kehitystekijöiden välisten korrelaatioiden tarkastelussa havaittiin, että suotuisat persoonallisuuden piirteet olivat yhteydessä koulusuoriutumiseen. Persoonallisuuden piirteistä vain konstruktivisuus korreloi kasvatukseen. Lisäksi kasvatus oli yhteydessä vanhempien kontrolloituun alkoholinkäyttöön. Naiset ja miehet erosivat toisistaan siten, että mukautuvuus korreloi koulumenestykseen ja -motivaatioon sekä sosioekonominen tausta kasvatukseen vain miehillä. Konstruktivisuuden ja koulumotivaation sekä kasvatuksen ja koulumenestyksen väliset yhteydet havaittiin puolestaan vain naisilla. Lisäksi konstruktivisuus ja mukautuvuus korreloivat keskenään voimakkaammin miehillä kuin naisilla.

Aikuisen sosiaalisen toimintakyvyn piirteet korreloivat voimakkaasti toisiinsa lu-

kuunottamatta sosiaalista tukea. Sukupuolten välisinä eroina havaittiin taloudellisen tilanteen yhteys kontrolloituun alkoholinkäyttöön vain miehillä ja itsetuntoon vain naisilla. Lisäksi taloudellinen tilanne korreloi työuran vakauteen ja elämään tyytyväisyyteen miehillä naisia voimakkaammin. Kontrolloitu alkoholinkäyttö korreloi työuran vakauteen vain miehillä. Samoin psyykkisen hyvinvoinnin ja elämään tyytyväisyyden yhteys ilmeni vain miehillä. Lisäksi itsetunnon ja elämään tyytyväisyyden yhteys oli miehillä naisia voimakkaampi.

Voimakkaasti useisiin suotuisiin kehitystekijöihin korreloivat aikuisena kontrolloitu alkoholinkäyttö, työuran vakaus ja sosialisatio. Koulusuoriutuminen ja vanhempien kontrolloitu alkoholinkäyttö olivat yhteydessä omaan kontrolloituun alkoholinkäyttöön aikuisena. Kasvatuksen korrelaatio kontrolloituun alkoholinkäyttöön puolestaan ilmeni vain naisilla. Konstruktivisuus molemmilla sukupuolilla mutta mukautuvuus vain miehillä oli yhteydessä työuran vakauteen. Puolestaan vain naisilla koulumenestys korreloi työuran vakauteen. Koulumenestys, vanhempien kontrolloitu alkoholinkäyttö ja kasvatus korreloivat sosiaalisuuteen aikuisiässä. Kasvatuksen ja sosiaalisuuden yhteys oli naisilla voimakkaampi kuin miehillä. Lisäksi sosioekonominen tausta korreloi itsetuntoon ja psyykkiseen hyvinvointiin 36-vuotiaana vain miehillä.

TAULUKKO 7. Suotuisien kehitystekijöiden ja sosiaalisen toimintakyvyn väliset polyykooriset korrelatiokertoimet

Muuttuja	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Konstruktivisuus (8)	-	43***	33***	31***	30***	05	14*	-17*	-09	-02	27***	06	-10	02	-07
2. Mukautuvuus (8)	63***b	-	05	06	08	-10	10	-03	-01	22**	02	06	01	01	-02
3. Koulumenestys (14)	33***	30***b	-	62***	36**	01	17*	-05	-21**	25**	34***	26**	03	05	11
4. Koulumotivaatio (14)	14a	29***a	52***	-	18*	-01	20*	-12	-09	17*	19*	03	01	-08	01
5. Kasvatus (27)	15*	10	11b	04	-	04	37***	10	-00	32***	18*	47***	-11	04	-02
6. Sosioekon. tausta (27)	05	-06	17*	00	28***b	-	32***	15*	05	00	-01	11	05	05	03
7. Vanh. kontrolloitu alkoholinkäyttö (27)	04	10	15*	08	21**	22**	-	04	00	17*	06	31***	06	-06	-01
8. Taloud. tilanne (36)	01	-07	07	01	09	-15*	19*	-	-10	10	21**	28***	39***	38***	15*
9. Sosiaalinen tuki (36)	-10	-16*	-11	-15*	00	06	-10	-00	-	-01	03	03	18*	-16*	21**
10. Kontrolloitu alkoholinkäyttö (36)	05	16*	26**	27**b	12a	08	34***	46***c	-05	-	13	48***	23**	04	17*
11. Työuran vakaus (36)	30***	30***b	12a	16*	11	06	16*	44***a	-04	33***a	-	29***	16*	38***	19*
12. Sosialisatio (36)	23**	38***c	27***	17*	27***a	13	24**	26**	-03	40***	36***	-	28***	18*	29***
13. Itsetunto (36)	10	03	08	-07	01	24**a	08	14b	01	27**	22**	38***	-	21**	61***
14. Tytyvä. elämään (36)	15*	04	-03	01	-01	-04	07	54***a	14	14	50***	29***	38***a	-	01
15. Psyk. hyvinvointi (36)	15*	07	10	07	07	19*a	04	19*	13	27***	19*	38***	67***	37***c	-

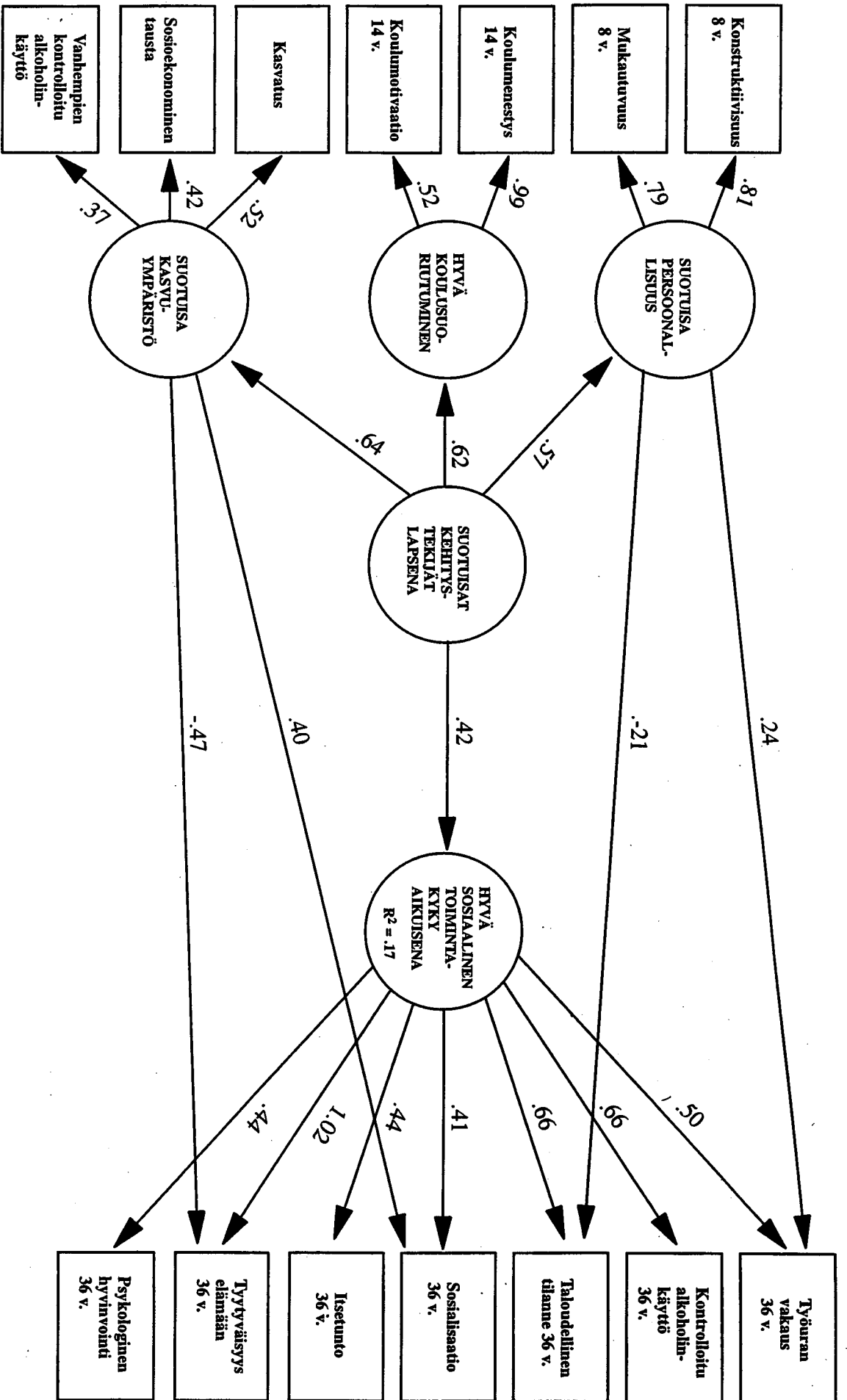
Huom. Naiset (N = 131) diagonaalin yläpuolella ja miehet (N = 130) diagonaalin alapuolella. ***p < .001; **p < .01; *p < .05
a = eroa naisten korrelaatiosta p < .05; b = eroa naisten korrelaatiosta p < .01; c = eroa naisten korrelaatiosta p < .001.

Suotuisat kehitystekijät aikuisen hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ennustajina

LISREL:n perusteella suotuisten kehitystekijöiden ja aikuisen sosiaalisen toimintakyvyn mittamallit ja rakenneyhtälömallit havaittiin erilaisiksi miehillä ja naisilla. Miehillä selitysyhteyksiä kuvasi parhaiten malli, jossa toisen asteen latentilla suotuisten kehitystekijöiden faktorilla selitettiin yhtä sosiaalisen toimintakyvyn faktoria (kuvio 5). Malli sopi aineistoon hyvin, sillä $\chi^2(76) = 93,81$, $p = .081$, GFI = .92, AGFI = .87 ja RMSEA = .043. Suotuisten kehitystekijöiden avulla pystyttiin selittämään 17 % sosiaalisen toimintakyvyn varianssista miehillä.

Miesten suotuisten kehitystekijöiden latentille faktorille latautui kolme faktoria, jotka nimettiin suotuisaksi persoonallisuudeksi (sisältäen konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden), hyväksi koulusuoriutumiseksi (sisältäen koulumenestyksen ja -motivaation) ja suotuisaksi kasvu ympäristöksi (sisältäen kasvatuksen, sosioekonomisen taustan ja vanhempien kontrolloidun alkoholinkäytön). Hyvän sosiaalisen toimintakyvyn faktorille latautuivat kaikki sosiaalisen toimintakyvyn osa-alueet lukuun ottamatta sosiaalista tukea, joka täten jätettiin pois mallista. Mittavirheiden välisiä merkitseviä korrelaatioita, joita ei ole esitetty kuviossa 5, havaittiin seuraavien muuttujien välillä: koulumotivaatio ja mukautuvuus, sosioekonominen tausta lapsuudessa ja taloudellinen tilanne aikuisena, vanhempien kontrolloitu alkoholinkäyttö ja kontrolloitu alkoholinkäyttö aikuisena, itsetunto ja psyykinen hyvinvointi, tyytyväisyys elämään ja kontrolloitu alkoholinkäyttö sekä taloudellinen tilanne ja työuran vakaus.

Miehillä suotuisat kehitystekijät lapsena ennustivat kaikkia hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteitä 36-vuotiaana. Tämän yleisen yhteyden lisäksi havaittiin erityisiä vaikutusyhteyksiä, kuten että suotuisa persoonallisuus selitti suoraan työuran vakautta aikuisena, ja suotuisa kasvu ympäristö ennusti suoraan korkeaa sosialisatiota aikuisena. Lapsen suotuisan persoonallisuuden ja aikuisen taloudellisen tilanteen välillä havaittiin kuitenkin myös suoraa negatiivista yhteyttä kuten myös suotuisan kasvu ympäristön ja elämään tyytyväisyyden välillä 36-vuotiaana.

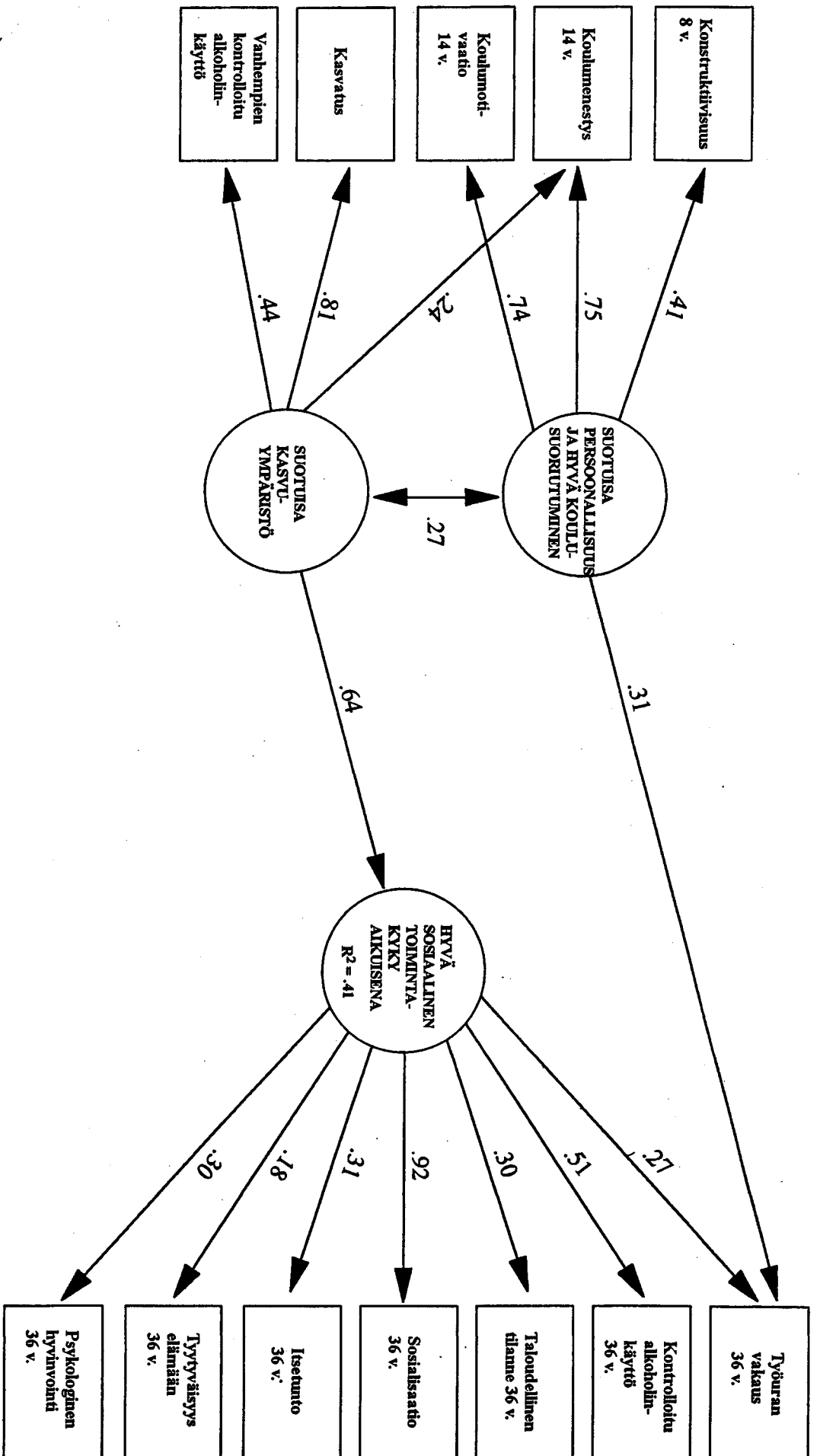

KUVIO 5. Lapsuuden suotuisten kehitystekijöiden ja aikuisen sosiaalisen toimintakyvyn LISREL-malli miehillä

Naisilla tilastollisesti parhaimmaksi ja sisällöllisesti mielekkääksi osoittautui malli, jossa kahdella latentilla lapsuuden kehitystekijäfaktorilla ennustettiin sosiaalisen toimintakyvyn latenttia faktoria aikuisena (kuvio 6). Yhteensopivuuksien perusteella malli sopi aineistoon hyvin: $\chi^2(78) = 96,86$ $p = .073$, GFI = .92, AGFI = .88 ja RMSEA = .043. Suotuisten kehitystekijöiden avulla pystyttiin selittämään 43 % sosiaalisen toimintakyvyn varianssista naisilla.

Naisilla suotuisa persoonallisuus ja hyvä koulusuoriutuminen -faktorille latautuivat konstruktivisuus, koulumenestys ja koulumotivaatio. Koulumenestys latautui kasvatuksen ja vanhempien kontrolloidun alkoholinkäytön ohella myös suotuisaksi kasvuympäristöksi nimetylle faktorille. Mukautuvuus ja sosioekonominen tausta lapsuudessa eivät latautuneet kummallekaan kehitystekijäfaktorille ja siksi ne jätettiin mallista pois. Aikuisen sosiaalisen toimintakyvyn faktorille latautuivat kaikki muut hyvää sosiaalista toimintakykyä ilmentävät muuttajat paitsi sosiaalinen tuki, joka jätettiin täten mallista pois. Mittavirheiden välisiä merkitseviä korrelaatioita, joita ei ole esitetty mallissa (kuvio 6), havaittiin seuraavien muuttujien välillä: konstruktivisuus ja kasvatus lapsena, kasvatus lapsena ja itsetunto aikuisena, työuran vakaus ja tyytyväisyys elämään, taloudellinen tilanne ja itsetunto, taloudellinen tilanne ja tyytyväisyys elämään, itsetunto ja tyytyväisyys elämään sekä itsetunto ja psyykinen hyvinvointi.

Naisilla suotuisa kasvuympäristö ennusti kaikkia hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteitä aikuisiässä. Suotuisa persoonallisuus ja hyvä koulusuoriutuminen -faktori ennusti suoraan työuran vakautta 36-vuotiaana, ja epäsuorasti muitakin hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteitä, sillä kaksi kehitystekijäfaktoria olivat keskenään yhteydessä.

KUVIO 6. Lapsuuden suotuisen kehitystekijöiden ja aikuisen sosiaalisen toimintakyvyn LISREL-malli naisilla

POHDINTA

Muuttujakeskeisen tarkastelun tulokset vahvistivat oletusta lapsuusajan suotuisten kehitystekijöiden yhteydestä hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisiässä. Miehillä suotuisista kehitystekijöistä muodostui laaja-alainen latentti faktori, joka sisälsi suotuisia persoonallisuuden ominaisuuksia, hyvän koulusuoriutumisen ja suotuisan kasvuympäristön. Se oli yhteydessä kaikkiin hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteisiin aikuisiässä. Naisilla suotuisat kehitystekijät jakautuivat kahdeksi keskenään korreloivaksi latentiksi faktoriksi, joista toinen edusti suotuisia ulkoisia tekijöitä ja toinen sisäisiä tekijöitä. Suotuisat ulkoiset tekijät selittivät kaikkia hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteitä aikuisiässä. Suotuisat sisäiset tekijät puolestaan selittivät vain työuran vakautta 36-vuotiaana. Latenttien faktoreiden lisäksi yksittäiset kehitystekijät olivat suoraan yhteydessä aikuisiän sosiaalisen toimintakyvyn piirteisiin. Näistä yhteyksistä jotkut olivat negatiivisia, mikä on tulkittavissa siten, että yleisestä tendenssistä huolimatta ei yksittäisillä kehitystekijöillä voida ennustaa aikuisiän sosiaalista toimintakykyä huomioimatta kehitystekijöiden kokonaisuutta.

Tässä tutkimuksessa suotuisat kehitystulokset aikuisena käsitteellistettiin hyvänä sosiaalisena toimintakykenä, joka sisälsi menestymisen sekä ulkoista että sisäistä sopeutumista ilmentävissä muuttujissa. Sosiaalinen toimintakyky laajennettiin tässä tutkimuksessa kehitystehtävistä selviytymisen ja yhteiskunnan normeihin sopeutumisen (Rutter ym., 1990) ohella käsittämään yksilön subjektiivinen näkökulma. Sisäisen sopeutumisen korostuminen hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden kasautumisessa kummallakin sukupuolella tuki näkemystä, jonka mukaan suotuisten kehitystulosten arviointiin on ulkoisten kriteerien ohella sisällytettävä yksilön subjektiivinen kokemus kehityksestään ja elämänsä merkityksellisyydestä (Pulkkinen, painossa, a). On toki mahdollista, että hyvän sosiaalisen toimintakyvyn tulisi sisältää hyvä selviytyminen jollakin sellaisella keskeisellä elämänalueella, jota tähän tutkimukseen valitut muuttajat eivät tavoittaneet. Esimerkiksi tasapainoisen ja tyydyttävän parisuhteen muodostamisen katsotaan kuuluvan keskeisiin aikuisuuden kehitystehtäviin (Erikson, 1986). Parisuhteessa eläminen sinänsä hyvän sosiaalisen toimintakyvyn kriteerinä on kuitenkin liian yksinkertaistettu ja arvola-

tautunut uudelleen avioitumisen ja vaihtoehtoisten elämisen muotojen ja lisääntyessä.

Muuttujakeskeisen tarkastelutavan ohella tässä tutkimuksessa sovellettiin henkilökeseistä tarkastelutapaa. Magnusson ja Bergman (1988) ovat korostaneet näiden tutkimusotteiden rinnakkaisuuden tarpeellisuutta. Klusterianalyysit kehitystekijöistä ja sosiaalisen toimintakyvyn muuttujista tuottivat tulkittavia ryhmiä, joissa kehitystekijöiden ja vastaavasti sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden määrä ja laatu vaihtelivat. Yleisellä tasolla lapsuusajan kehitystekijät ja aikuisiän sosiaalinen toimintakyky olivat miehillä yhteydessä toisiinsa. Vastaavaa yhteyttä ei kuitenkaan ilmennyt spesifien ryhmien tasolla. Naisilla tilastollisia yhteyksiä ei havaittu lainkaan. Tulokset merkitsevät sitä, että tietyistä kehitystekijöiden yhdistelmistä lapsuudessa ei voida ennustaa tiettyjä sosiaalisen toimintakyvyn yhdistelmiä aikuisiässä, vaikka niiden välillä ilmeneekin merkitsevää yhteyttä, kuten rakenneyhtälömallit osoittivat.

Klusterianalyysissä miehillä hyviä kehitystekijöitä ilmentävä ryhmä erottui muista ryhmistä selkeämmin kuin naisilla. Suotuisten kehitystekijöiden kasautuminen näyttäisi siis miehillä olevan naisia ilmeisempää, mikä on yhdenmukainen tulos kehityslähtökohtien toisen ääripään, riskien, kasautumistutkimuksille (Rönkä, 1999). Suotuisista persoonallisuuden ominaisuuksista konstruktivisuus oli ominaista kummankin sukupuolen hyviä kehitystekijöitä ilmentävälle ryhmälle, mutta miehillä korostui lisäksi mukautuvuus. Tämä vahvistaa tutkimustuloksia, joissa myönteisen sosiaalisen kehityksen ennustajaksi on miehillä todettu passiivisempi käyttäytyminen (Pulkinen, painossa, a). Mukautuvuuden merkitys nimenomaan miehillä kävi yhä ilmeisemmäksi rakenneyhtälömallissa, jossa se suotuisten kehitystekijöiden faktorin osana selitti kaikkia hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteitä aikuisena. Lisäksi miehillä mukautuvuus Pulkkisen ym. (1999) tutkimukselle yhdenmukaisesti konstruktivisuuden ohella ennusti suoraan vakaata työuraa aikuisena.

Naisilla suotuisista persoonallisuuden ominaisuuksista ainoastaan konstruktivisuus sisältyi suotuisten kehitystekijöiden ja sosiaalisen toimintakyvyn rakenneyhtälömalliin eikä se, toisin kuin miehillä, ollut suoraan yhteydessä kaikkiin hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteisiin aikuisena. Mahdollisesti naisilla hyvään selviytymiseen usealla eri elämänaalueella samanaikaisesti vaikuttavat miehiä enemmän aikuisiän elämäntapahtumat, sillä naisten elämänkulku on todettu katkonaisemmaksi ja epäjatkuvammaksi kuin miesten

(Häyrynen, 1988). Naisilla konstruktivisuus hyvään kouluasuoriutumiseen yhdistyneenä korostui kuitenkin vakaan työuran ennustajana kuten myös Pulkkinen ym. (1999) olivat aiemmin havainneet.

Sukupuolten välisiä eroja ilmeni myös suotuisassa kasvuympäristössä, jonka merkitys suotuisten kehityskulkujen kannalta osoittautui naisilla miehiä keskeisemmäksi. Kaikkia hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteitä aikuisena ennusti naisilla ainoastaan suotuista kasvuympäristö, joka tosin sisälsi myös koulussa hyvin menestymisen 14-vuotiaana. Miehillä suotuisan kasvuympäristön osuus hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ennustajana aikuisena oli samansuuruinen kuin suotuisan persoonallisuuden ja hyvän kouluasuoriutumisen. Miehillä suotuisalla kasvuympäristöllä tosin havaittiin kiinnostava suora yhteys sosialisointiin aikuisena. Kun lisäksi miehillä mukautuvuuden ja aikuisiän sosialisointin välillä ilmeni korrelaatio, jota malli ei pystynyt selittämään, on mahdollista, että lapsuudessa mukautuvuutena ilmenevä sopeutuminen välittyy hyväksi sosialisointiksi aikuisena nimenomaan saadun lapsikeskeisen kasvatuksen avulla.

Suotuisan kasvuympäristön osatekijöitä tarkasteltaessa ilmeni kiinnostavia eroja naisten ja miesten välillä. Hyvien kehitystekijöiden ryhmän naiset olivat saaneet kaikkein lapsikeskeisintä kasvatusta, kun taas miesten kehitystekijäryhmät eivät eronneet kasvatuksessa lainkaan toisistaan. Rakennetyhtälömallissa kasvatusta tosin sisältyi suotuisan kasvuympäristön faktoriin kummallakin sukupuolella toisin kuin sosioekonominen tausta, joka osoittautui merkitseväksi vain miesten mallissa. Aiempien tutkimusten valossa tämä on hieman yllättävä tulos, sillä lapsuuden perheen sosiaalisen aseman yhteys myönteiseen elämänorientaatioon aikuisena on todettu nimenomaan naisilla (Pulkkinen & Rönkä, 1994) ja korkeaan ammattiorientaatioon aikuisena molemmilla sukupuolilla (Pulkkinen ym., 1999). Vanhempien kontrolloitu alkoholinkäyttö sisältyi rakennetyhtälömalliin kummallakin sukupuolella, mutta klusterianalyyssissä se korostui naisilla siten, että naisten hyvien kehitystekijöiden ryhmän vanhempien alkoholinkäyttö oli ollut kaikkein kontrolloiduinta muihin ryhmiin verrattuna.

Aikuisen sosiaalisen toimintakyvyn tarkastelussa saatiin oletusten vastaisia tuloksia siinä, että hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ryhmän miehet erosivat muista ryhmistä selkeimmin useissa sisäistä sopeutumista ilmentävissä muuttujissa. Hyvää sosiaalista toimintakykyä ilmentävät naiset puolestaan erotti muista naisten ryhmistä selkeimmin

elämään tyytyväisyyden ohella vakaa työura, joka ilmentää ulkoista sopeutumista. Hyvän sosiaalisen toimintakyvyn piirteiden osalta sukupuolten väliset erot eivät siis ilmenneet samanlaisina ja yhtä selkeinä kuin sosiaalisen toimintakyvyn ongelmien kasautumisessa (Rönkä ym., painossa, a,b). Yksittäisiä muuttujia tarkasteltaessa havaittiin sosiaalisessa tuessa mielenkiintoisia eroja hyvää sosiaalista toimintakykyä ilmentäviä miehiä ja naisia verrattaessa. Hyvän sosiaalisen toimintakyvyn miehillä sosiaalisen tuen määrä oli niukka, kun taas naiset saivat paljon tukea lähiympäristöltään. Eräänä selityksenä voisi olla se, että miehet turvautuvat sosiaaliseen tukeen vasta suurten vaikeuksien tai psykologisen ahdingon kohdatessa (Kokko & Pulkkinen, 1998). Lisäksi naisilla menestyminen esimerkiksi työuralla lienee miehiä riippuvaisempi sosiaalisen ympäristön tarjoamasta kannustuksesta ja käytännön tuesta kuten lastenhoitoavun saatavuudesta. Rakenneyhtälöanalyysissä sosiaalinen tuki ei kuitenkaan osoittautunut hyvän sosiaalisen toimintakyvyn merkitseväksi osatekijäksi kummallakaan sukupuolella, mikä tukee näkemystä siitä, että sosiaalisen tuen kehitystä suojaava rooli lienee suurin riskeille altistuneiden yksilöiden kehityksessä (Rutter & Quinton, 1984).

Tutkimukseni erityisarvo on siinä, että suotuisten kehityskulkujen tutkimusta ei aiemmin juurikaan ole tehty, vaikka esimerkiksi yksittäisten myönteisten persoonallisuuden ominaisuuksien yhteyksiä hyvään selviytymiseen jollakin elämäntilanteella onkin tutkittu. Tutkimukseni on täten ovenavaus uudella tutkimussaralla, jossa katse suunnataan ongelmakeskeisyydestä kohti myönteisen tai suotuisan kehityksen tarjoamia tutkimushaasteita. Sosiaalisen toimintakyvyn ongelmien kasautumistutkimus (Rönkä, 1999) oli perustana tämän tutkimuksen kysymyksenasettelulle siitä, missä määrin sosiaalisen toimintakyvyn positiivinen ääripää on käsitteellistettävissä ongelmien kasautumisen tavoin.

Tutkimukseni menetelmällinen vahvuus on henkilökeskeisen ja muuttujakeskeisen lähestymistavan yhdistäminen sekä pitkittäistutkimusasetelman mahdollistama kausaalisuhteiden tutkiminen lapsuudesta aikuisuuteen. Käyttämieni tutkimusmenetelmien suhteen tutkimusta voidaan pitää luotettavana. Opettaja-arvioiteja lapsuus- ja nuoruusiässä voidaan pitää luotettavina, sillä opettajien on todettu kykenevän erittelemään lasten eri käyttäytymispiirteitä hyvinkin hienovaraisesti (Baker, Mednick & Hocevar, 1991). Aikuisena käytetyt menetelmät sen sijaan olivat itsearviointeja, mutta mittareina oli useita kansainvälisesti yleisesti käytettyjä kyselylomakkeita kuten itsetuntoa mittaava Rosenber-

gin (1965) Self-Esteem Scale, psyykkistä hyvinvointia mittaava Ryffin (1989) Scales of Psychological Well-Being ja sosialisatiota mittaava asteikko Af Klintebergin ym. (1986, 1990) Karolinska Scales of Personality -kyselylomakkeesta. Tulosten luotettavuutta lisää edelleen se, että ne olivat samansuuntaisia ja toisiaan täydentäviä eri tilastomenetelmillä (klusterianalyysi ja rakenneyhtälömalli) tarkasteltuna.

Tässä tutkimuksessa suotuisan kehityksen kasautumista tarkasteltiin yksilön selviytymisenä hyvin usealla eri elämänalueella samanaikaisesti sekä yksilöiden jakautumisena hyvin ja heikosti selviytyneiden ryhmiin. Näiden näkökulmien lisäksi suotuisia kehityskulkuja voisi jatkotutkimuksissa ongelmien kasautumisen käsitteellistämiseksi (Rönkä, 1999) vastaavasti tarkastella suotuisten kehitystulosten ketjuuntumisena tai laajentumisena yksilön elämässä. Lisäksi olisi kiinnitettävä huomiota niihin mahdollisiin välitysmekanismiin ja reitteihin, joiden kautta lapsuusajan suotuisat kehitystekijät ovat yhteydessä hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisena. Suotuisa kehitys yhdellä elämänalueella voi hyvinkin vaikuttaa toimintakykyyn myös muilla elämänalueilla (Maughan & Champion, 1990).

Tutkimuksen sovellusalueena näen kasvatuksen. Tutkimus antaa viitteitä lapsuudenperheen riskikehitykseltä suojaavan roolin (esim. Magnusson, 1988) laajentamiseksi koskemaan myös alunperin suotuisia kehityslähtökohtia. Lapsikeskeisen kasvatuksenhan on todettu tukevan nimenomaan sopeutuneiden yksilöiden kehitystä (Männikkö & Pulkkinen, painossa). Lapsikeskeisellä kasvatuksella voidaan edistää hyvän sosiaalisen toimintakyvyn saavuttamista aikuisena tukemalla suotuisaa persoonallisuuden kehitystä lapsuudessa ja kannustamalla koulutyöhön nuoruudessa. Lisäksi antamalla kontrolloidun alkoholinkäytön mallin vanhemmat voivat osaltaan luoda pohjaa lastensa hallitulle alkoholinkäytölle näiden aikuisuudessakin.

LÄHTEET

- Af Klinteberg, B., Schalling, D., & Magnusson, D. (1986). Self-report assessment of personality traits. Data from the KSP inventory on a representative sample of normal male and female subjects within a developmental project. (Report No. 64). University of Stockholm, Department of Psychology.
- Af Klinteberg, B., Schalling, D., & Magnusson, D. (1990). Childhood behavior and adult personality in male and female subjects. European Journal of Personality, 4, 57-71.
- Baker, R. L., Mednick, B. R. & Hocevar, D. (1991). Utility of scales derived from teacher judgements of adolescent academic performance and psychosocial behavior. Educational and Psychological Measurement, 51, 271-282.
- Baltes, P. B. (1987). Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics of growth and decline. Developmental Psychology, 23, 611-626.
- Baltes, P. B. (1997). On the incomplete architecture of human ontogeny: Selection, optimization and compensation as foundations of developmental theory. American Psychologist, 52, 366-380.
- Baltes, P. B., Lindenberger, U., & Staudinger, U. M. (1998). Life-span theory in developmental psychology. Teoksessa W. Damon & R. M. Lerner (toim.), Handbook of child psychology: Theoretical models of human development, Vol. 5. (s.1029-1143). USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Block, J. (1971). Lives through time. California: Bancroft Books, Inc.

- Clausen, J. S. (1991). Adolescence competence and the shaping of the life course. American Journal of Sociology, 96, 805-842.
- DeNeve, K. M. & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. Psychological Bulletin, 124, 197-229.
- Elder, G. H., Jr. (1986). Military times and turning points in men's lives. Developmental Psychology, 22, 233-245.
- Erikson, E. (1963). Childhood and society. New York: Norton.
- Friedman, H. S., Tucker, J. S., Tomlinson-Keasey, C., Schwartz, J. E., Wingard, D. L., & Crique, M. H. (1993). Does childhood personality predict longevity? Journal of Personality and Social Psychology, 65, 176-185.
- Graves, P. L., Wang, N-Y, Mead, L. A., Johnson, J. V., & Klag, M. J. (1998). Youthful precursors of midlife social support. Journal of Personality and Social Psychology, 74, 1329-1336.
- Havighurst, R. J. (1948). Developmental tasks and education. New York: Davis McKay.
- Helson, R., & Wink, P. (1987). Two conceptions of maturity examined in the findings of a longitudinal study. Journal of Personality and Social Psychology, 53, 531-541.
- Häyrynen, L. (1988) Koulutetun naisen elämäntilanne. Naistutkimus, 1, 3-18.
- Jessor, R., Donovan, J. E., & Costa, F. M. (1991). Beyond adolescence: Problem behavior and young adult development. Cambridge : Cambridge University Press.

- Jessor, R., Van Den Bos, J., Vanderryn, J., Costa, F. M., & Turbin, M. S. (1995). Protective factors in adolescent problem behavior: Moderator effects and developmental change. Developmental Psychology, *31*, 923-933.
- Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1996a). LISREL 8: User's reference guide (2nd. ed.). Chicago: Scientific Software International.
- Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1996b). PRELIS 2: User's reference guide (3rd. ed.). Chicago: Scientific Software International.
- Klohnen, E. C. (1996). Conceptual analysis and measurement of the construct of ego-resiliency. Journal of Personality and Social Psychology, *70*, 1067-1079.
- Klohnen, E. C., Vandewater, E. A., & Young, A. (1996). Negotiating the middle years: Ego-resiliency and successful midlife adjustment in women. Psychology and Aging, *11*, 431-442.
- Kokko, K., & Pulkkinen, L. (1998). Unemployment and psychological distress: Mediator effects. Journal of Adult Development, *5*, 205-217.
- Kokko, K., & Pulkkinen L. Childhood aggression and long-term unemployment in adulthood. A cycle of maladaptation and protective factors against it. Developmental Psychology (Lähetetty julkaistavaksi).
- Magnusson, D. (1988). Individual development from an interactional perspective: Longitudinal study in paths through life, Vol. 1. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

- Magnusson, D. & Bergman, L. R. (1988). Individual and variable -based approach to longitudinal research on early risk factors. Teoksessa M. Rutter (toim.), *Studies of psychosocial risk: The power of longitudinal data* (s. 45-61). Cambridge, England: Cambridge University press.
- Magnusson, D., & Bergman, L. R. (1990). A pattern approach to the study of pathways from childhood to adulthood. Teoksessa L. N. Robins & M. Rutter (toim.), *Straight and devious pathways from childhood to adulthood* (s. 101-115). Cambridge: Cambridge University Press.
- Marsiske, M., Lang, F. R., Baltes, M. M., & Baltes, P. B. (1995). Selective optimization with compensation: Life-span perspectives on successful human development. Teoksessa R. A. Dixon & L. Bäckman (toim.), *Successful aging: perspectives from the behavioral sciences* (s. 296-331). Cambridge: Cambridge University Press.
- Maughan, B., & Champion, L. (1990). Risk and protective factors in the transition to young adulthood. Teoksessa P. B. Baltes & M. M. Baltes (toim.), *Successful aging: Perspectives from the behavioral sciences* (s. 296-331). Cambridge: Cambridge University Press.
- Männikkö, K., & Pulkkinen, L. (Painossa). Parenting and personality styles: A long-term longitudinal approach. Teoksessa J. R. M. Gerris (toim.), *Dynamics of parenting* (Kustantaja selviää myöhemmin).
- Norusis, M. J. / SPSS Inc. (1994). SPSS Professional Statistics 6.1.
- Nurmi, J., Salmela-Aro, K., Anttonen, M., & Kinnunen, H. (1992). Epäonnistumisen psykologiaa. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kiinnostus ja ajattelutavat. *Psykologia*, 27, 485-492.

- Pulkkinen, L. (1982). Self-control and continuity from childhood to late adolescence. Teoksessa B. P. Baltes & O. G. Brim (toim.), Life-span development and behavior, Vol. 4.(s. 63-105). New York: Academic Press.
- Pulkkinen, L. (1989). Predictability of the length of educational routes and the development of career lines. Scandinavian Journal of Educational Research, 33, 203-214.
- Pulkkinen, L. (1994a). Emotion säätely kehityksessä. Psykologia, 29, 404-418.
- Pulkkinen, L. (1994b). Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa Virkki, J. (toim.), Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin (s. 26-45). Juva: WSOY.
- Pulkkinen, L. (1995). Behavioral precursors to accidents and resulting physical impairment. Child Development, 66, 1660-1679.
- Pulkkinen, L. (1996). Female and male personality styles: A typological and developmental analysis. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 1288-1306.
- Pulkkinen, L. (painossa, a). From adolescence to old age. Teoksessa K. Pawlik & Mark R. Rosenzweig (toim.), International Handbook of Psychology. London, SAGE.
- Pulkkinen, L. (painossa, b). Paths to the development of constructive and destructive behavior. Teoksessa D. Stipek & A. Bohart (toim.), Constructive and destructive behavior: Implications for family, school and society. A festschrift in honor of Seymour and Norma Feshbach.

- Pulkkinen, L., Kokkonen, M., & Mäkiäho, A. (1998). Positive affectivity, self-mastery, and a sense of failure as predictors of self-assessed health. European Psychologist, 3, (2), 133-142.
- Pulkkinen, L., Ohranen, M., & Tolvanen, A. (1999). Personality and career orientation: Personality antecedents of career orientation and stability among women compared to men. Journal of Vocational Behavior, 54, 37-58.
- Pulkkinen, L., & Pitkänen, T. (1994). A prospective study of the precursors to problem drinking in young adulthood. Journal of Studies on Alcohol, 55, 578-587.
- Pulkkinen, L., Pitkänen, T. & Tolvanen, A. Continuity in drinking behavior from age 14 to 36. Addiction (Lähetetty julkaistavaksi).
- Pulkkinen, L., & Rönkä, A. (1994). Personal control over development, identity formation, and future orientation as components of life orientation: A developmental approach. Developmental Psychology, 30, 260-271.
- Ranta, E., Rita, H., & Kouki, J. (1994). Biometria. Tilastotiedettä ekologeille. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, U. (1966). Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus. Helsinki: WSOY.
- Rosenberg, M. (1965). Society and the adolescent self-image. Princeton, NJ: Princeton University Press.

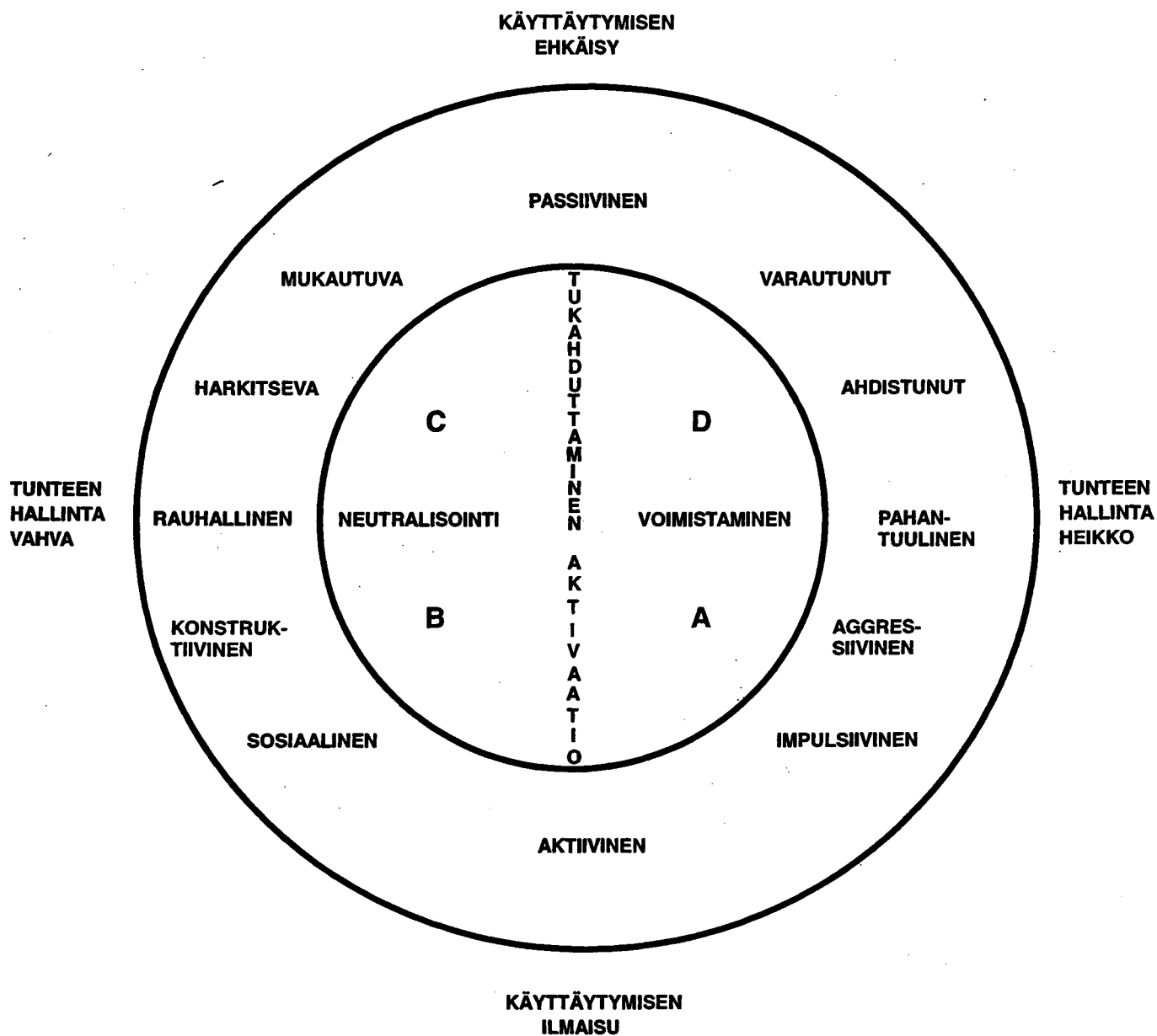
- Rutter, M. (1994). Concepts of causation, tests of causal mechanisms, and implications for interventions. Teoksessa A. C. Petersen & J. T. Mortimer (toim.), Youth unemployment and society (s. 147-171). Cambridge: Cambridge University Press.
- Rutter, M., & Quinton, D. (1984). Long-term follow-up of women institutionalized in childhood: Factors promoting good functioning in adult life. British Journal of Developmental Psychology, 2, 191-204.
- Rutter, M., Quinton, D., & Hill, J. (1990). Adult outcome of institution-reared children: Males and females compared. Teoksessa L. N. Robins & M. Rutter (toim.), Straight and devious pathways from childhood to adulthood (s. 135-157). Cambridge: Cambridge University Press.
- Rutter, M., & Rutter, M. (1993). Developing minds: Challenge and continuity across the life span. London: Penguin Books.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it ? Explorations on the meaning of psychological well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 1069-1081.
- Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. Journal of Personality and Social Psychology, 69, 719-727.
- Rönkä, A. (1994). Nuoren aikuisen sosiaalinen selviytyminen. Teoksessa M. Heikkilä & K. Vähätalo (toim.), Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos (s. 149-168). Tampere: Tammer-Paino.
- Rönkä, A. (1996). Kun ongelmat kasautuvat. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), Lapsesta aikuiseksi (s.158-170). Juva: WSOY.

- Rönkä, A. (1999). The accumulation of problems of social functioning: Outer, inner and behavioral strands. Doctoral dissertation. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 148. University of Jyväskylä, Department of Psychology.
- Rönkä, A., & Pulkkinen, L. (1995). Accumulation of problems in social functioning in young adulthood: a developmental approach. Journal of Personality and Social Psychology 69, 381-391.
- Rönkä, A., & Pulkkinen, L. (1998). Work involvement and timing of motherhood in the accumulation of problems in social functioning in young women. Journal of Research on Adolescence 8 (2), 221-239.
- Rönkä, A., Kinnunen, U., & Pulkkinen, L. (painossa, a). Continuity in problems of social functioning in adulthood: A cumulative perspective. Journal of Adult Development .
- Rönkä, A., Kinnunen, U., & Pulkkinen, L. (painossa, b). The accumulation of problems of social functioning as a long-term process: women and men compared. International Journal of Behavioral Development .
- Sinkkonen, M., & Pulkkinen, L. (1996). Vapaa-aika ja tyytyväisyys elämään. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), Lapsesta aikuiseksi, (s. 90-102). Juva: WSOY.
- Stattin, H., & Magnusson, D. (1996). Antisocial development: A holistic approach. Development and Psychopathology, 8 , 617-645.
- Werner, E. E., & Smith, R. S. (1982). Vulnerable but invincible: study of resilient children. New York: McGraw-Hill Book Company.

Werner, E. E., & Smith, R. S. (1992). Overcoming the odds: High-risk children from birth to adulthood. New York: Cornell University Press.

Wertheim, E. S. (1978). Developmental genesis of human vulnerability: Conceptual re-evaluation. Teoksessa E. J. Anthony, C. Koupernik & C. Chiland (toim.), Child in his family: Vulnerable children, Vol 4. (s. 17-36). New York: Wiley.

LIITE 1. Emootion ja käyttäytymisen säätelyn malli (Pulkkinen, 1994a, 1995)

LIITE 2. Sosialisatioasteikko (Af Klinteberg, Schalling, & Magnusson, 1986, 1990)

	Ei sovi lainkaan	Ei sovi ko- vin hyvin	Sopii mel- ko hyvin	Sopii täsmälleen
5. Elämäni on ollut melko hankalaa.	1	2	3	4
10. Lapsena tunsin joskus halua lähteä pois kotoa.	1	2	3	4
18. Vanhempani eivät useinkaan pitäneet ystäväistäni ja tuttavistani.	1	2	3	4
24. En näytä osaavan välttää vaikeuksiin joutumista.	1	2	3	4
32. Olen aina viihtynyt hyvin kotona.	1	2	3	4
37. Lapsena uhmasin usein vanhempieni toiveita.	1	2	3	4
45. Minusta tuntuu, että ihmiset puhuvat minusta selän takana.	1	2	3	4
50. Kotielämäni on aina ollut hyvin tasapainoista ja viihtyisää.	1	2	3	4
58. Lapsuudenkodissani tunnettiin yhteisymmärrystä ja yhteenkuuluvuutta.	1	2	3	4
64. Lapsuudenkodissani riideltiin enemmän kuin useimmissa muissa.	1	2	3	4
72. Koulussa jouduin joskus rehtorin puhutteluun.	1	2	3	4
77. Lapsena halusin joskus karata lopullisesti pois kotoa.	1	2	3	4
85. Olen usein joutunut vaikeuksiin ilman omaa syytäni.	1	2	3	4
90. Näyttää siltä, etten koskaan saisi tilaisuutta saavuttaakseni jotain elämässä.	1	2	3	4
98. Opettajilla oli paljon hankaluuksia minun kanssani kouluaikana.	1	2	3	4
104. Vanhempani eivät koskaan todella ymmärtäneet minua.	1	2	3	4
112. Teen useammin kuin muut ihmiset asioita, joita sittemmin kadun.	1	2	3	4
117. Koulua käydessäni pinnasin usein.	1	2	3	4
125. Kun olin lapsi, vanhemmillani oli tapana antaa minun päättää asioista itse.	1	2	3	4
131. Tunnen usein tehneeni jotain pahaä tai väärää.	1	2	3	4

LIITE 3. Itsetuntoasteikko (Rosenberg, 1965)

	Täysin eri mieltä	Jonkin verran eri mieltä	Jonkin verran samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Mielestäni olen ihmisenä aiankin yhtä arvokas kuin muut.	1	2	3	4
2. Mielestäni minulla on useita hyviä ominaisuuksia.	1	2	3	4
3. Olen taipuvainen pitämään itseäni epäonnistujana.	1	2	3	4
4. Kykenen tekemään asioita yhtä hyvin kuin useimmat muut ihmiset.	1	2	3	4
5. Mielestäni minulla ei ole paljoakaan ylpeilemisen aihetta.	1	2	3	4
6. Asennoidun itseeni myönteisesti.	1	2	3	4
7. Suurin piirtein olen tyytyväinen itseeni.	1	2	3	4
8. Toivoisin, että minulla olisi enemmän itsekunnioitusta.	1	2	3	4
9. Tunnen itseni joskus todella hyödyttömäksi.	1	2	3	4
10. Joskus ajattelen, etten kelpaa mihinkään.	1	2	3	4

LIITE 4. Psykkisen hyvinvoinnin asteikko (Ryff, 1989)

	Täysin eri mieltä	Jonkin ver- ran eri mieltä	Jonkin verran samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Minuun vaikuttavat helposti sellaiset ihmiset, joilla on vahvat mielipiteet.	1	2	3	4
2. Tunnen yleensä hallitsevani kulloisenkin elämäntilanteeni.	1	2	3	4
3. Mielestäni on tärkeää hankkia uusia kokemuksia, jotka ravistelevat käsityksiäni minusta itsestäni ja maailmasta.	1	2	3	4
4. Läheisten suhteiden ylläpitäminen on ollut minulle vaikeaa ja turhauttavaa.	1	2	3	4
5. Elän päivän kerrallaan ajattelematta tulevaisuutta.	1	2	3	4
6. Kun tarkastelen elämäni tarinaa, olen tyytyväinen siihen, miten kaikki on mennyt.	1	2	3	4
7. Olen varma omista näkemyksistäni - silloinkin, kun ne poikkeavat yleisestä mielipiteestä.	1	2	3	4
8. Arjen vaatimukset saavat minut usein masentumaan.	1	2	3	4
9. Elämäni on ollut jatkuvaa oppimista, muutosta ja kasvua.	1	2	3	4
10. Uskon, että toiset ihmiset voivat luonnehtia minua antavaksi, sellaiseksi, jolta riittää aikaa muille.	1	2	3	4
11. Joidenkin ihmisten elämä on päämäärätöntä harailua, mutta minä en ole sellainen.	1	2	3	4
12. Pidän useimmista luonteenpiirteistäni.	1	2	3	4
13. Arvioin itseäni sen mukaan, mikä minulle on tärkeää, enkä niiden arvojen mukaan, joita muut ihmiset pitävät tärkeinä.	1	2	3	4
14. Pystyn varsin hyvin huolehtimaan arkielämäni monista velvollisuuksista.	1	2	3	4
15. Jo pitkän aikaa sitten lakkasin yrittämästä suuria parannuksia tai muutoksia omaan elämään.	1	2	3	4
16. En ole kokenut montakaan sellaista ihmissuhdetta, joka olisi lämmin ja johon olisi voinut suhtautua luottavaisesti.	1	2	3	4
17. Joskus minusta tuntuu siltä, että olen tehnyt kaiken, mitä elämässä voi.	1	2	3	4
18. Olen monessa mielessä pettynyt siihen, mitä olen saanut aikaan omassa elämässäni.	1	2	3	4